

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Evaluační zpráva Most

Mgr. Jiří Motl, Ph.D.

Červen 2021

Neprošlo jazykovou korekturou

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu CZ.03.2.63/0.0./0.0/15_030/0000605. Více na www.socialni-zaclenovani.cz.

Poděkování:

Na začátku bych rád poděkoval všem, kteří si našli čas a poskytli informace potřebné pro tvorbu evaluační zprávy. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří se v Mostě angažují v sociálním začleňování.

Obsah

Seznam zkratk	4
Shrnutí evaluační zprávy	5
1 Úvod.....	8
2 Základní terminologie.....	9
3 Kontext lokality a spolupráce s ASZ	12
3.1 Geografický kontext a rozsah sociálního vyloučení	12
3.2 Spolupráce města Most s ASZ	15
4 Zadání a cíle evaluace a metodologie.....	17
4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria	18
4.2 Limity evaluace	20
4.3 Tematické zúžení evaluace SPSZ	21
5 Evaluované priority a cíle SPSZ.....	22
5.1 Rodina, zdraví a volný čas	22
6 Hlavní zjištění	30
6.1 Dopady evaluovaných opatření podle SPSZ a jejich zhodnocení	30
6.2 Naplňování cílů KPSVL	52
6.2.1 Adresnost a relevance	53
6.2.2 Konzistence s potřebami	54
6.2.3 Koordinace.....	55
6.2.4 Synergie na úrovni opatření	56
6.2.5 Udržitelnost.....	57
6.3 Spolupráce aktérů a ASZ	57
7 Závěr a doporučení	62
Seznam tabulek	64
Seznam schémat	64
Seznam literatury	64

Seznam zkratek

AD – azylový dům
APK – asistent prevence kriminality
ASZ - Agentura pro sociální začleňování
CS - cílová skupina
ČCE – Českobratrská církev evangelická
ESIF - Evropské strukturální a investiční fondy
IROP - Integrovaný regionální operační program
ITI - Integrovaná územní investice ústecko-chomutovské aglomerace
KPSS - komunitní plán sociálních služeb
KPSVL – Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám
LK – lokální konzultant
LP - lokální partnerství
MONA – Most k naději, z. s.
MPI - místní plán inkluze
MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí
NDC - nízkoprahové denní centrum
NNO - nestátní nezisková organizace
NZDM - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
OCHM – Oblastní charita Most
OP Z - Operační program Zaměstnanost
OP VVV - Operační program věda, výzkum, vzdělání
OSPOD - orgán sociálně-právní ochrany dětí
PS - pracovní skupina
SAS - sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi
SC - specifický cíl
SMM – statutární město Most
SPSZ - strategický plán sociálního začleňování
SS – sociální služba
SŠ - střední škola
SVJ – společenství vlastníků jednotek
SVL - sociálně vyloučená lokalita
SV – sociální vyloučení
TP - terénní práce
ÚP – Úřad práce
VA – vstupní analýza
VT – výkon trestu
ZŠ - základní škola

Shrnutí evaluační zprávy

Následující zpráva předkládá výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování (ASZ) s městem Most v letech 2016–2019 na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování 2017–2019.¹ SPSZ byl rozčleněn do 5 kapitol (rodina, zdraví a volný čas; zaměstnanost; bezpečnost; vzdělávání; bydlení). V evaluaci se zaměřujeme zejména na implementaci opatření v oblasti Rodina, zdraví a volný čas. Ve zprávě je evaluována realizace naplánovaných opatření a dosahování strategických cílů s ohledem na jejich dopad na stav sociálního vyloučení v obci.

KLÍČOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Z evaluačního šetření vyplývá, že spolupráce ASZ s městem Most měla fáze hladké spolupráce a fáze napjatých vztahů. Přesto lze konstatovat, že aktivity lokálního partnerství (LP) měly pozitivní vliv na proces sociální inkluze v obci.

Během spolupráce se podařilo výrazně přispět k rozvoji sociálních služeb (např. SAS, dluhové poradenství a terénní služby), k nejviditelnějším pak patří vytvoření Azylového domu pro rodiny s dětmi, jehož služby se podařilo po skončení projektu začlenit do krajské sítě sociálních služeb.

Akteři popisují spolupráci jako celkem hladkou od 2008 do cca 2013. V rámci LP se průběžně objevovaly různé spory o nastavení sociální politiky, tyto spory vygradovaly v roce 2019, kdy začali političtí představitelé obce prosazovat výstavbu kontejnerového/modulového bydlení v Chanově. Neshody ohledně Chanova vyústily v ukončení spolupráce. Následkem toho nebyly schváleny a realizovány dva strategické dokumenty (*Tematické akční plány*), které byly v pokročilém stádiu přípravy. Také nebylo možné realizovat jeden velký projekt OP VVV. Místní aktéři kvůli těmto komplikacím přišli o desítky milionů korun, které mohly být využity pro zlepšení života obyvatel v Mostě.

Většina respondentů evaluačního šetření hodnotila pozitivně přístup úředníků magistrátu, jejich přístup popisovali jako povětšinou konstruktivní, angažovaný a vstřícný. Na druhé straně zaznívaly výhrady vůči přístupu politické reprezentace města, který řada respondentů hodnotila spíše jako vlažný či odtažitý (toto hodnocení nesdíleli oslovení pracovníci obce). Motorem změn a strategického uvažování je v Mostě zejména komunitní plánování sociálních služeb a místní NNO. Pozitivním aspektem spolupráce s městem Most je to, že město výraznou měrou finančně přispívá na udržování místní sítě sociálních služeb a aktivity komunitního plánování sociálních služeb.

Nedostatky byly identifikovány v oblasti realizace některých opatření (nepodařilo se např. účinně bojovat s obchodníky s chudobou, zapojit více majitele bytů, nastavit bytovou politiku a snížit migraci obyvatel). Přesto lze konstatovat, že mnohá ze zavedených opatření podpořila stabilizaci životní situace sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených obyvatel (např. získat zaměstnání, vhodné bydlení atp.). Podařilo se zvýšit dostupnost dluhového poradenství pro cca 2 500 obyvatel, kteří byli podpořeni při nastavení splátkových kalendářů, při vstupu do oddlužení, při ochraně před exekucemi aj. Zásadních pokroků se podařilo dosáhnout v oblasti *Rodina, zdraví a volný čas*, kde bylo realizováno nejvíce projektů KPSVL.

Rizikem pro udržitelnost je souběh dvou významných událostí, které se odehrály v r. 2020: 1. ukončení spolupráce s ASZ, které bylo spojeno se ztrátou desítek milionů korun na

¹ Strategický plán sociálního začleňování města Most 2017–2019 (www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/SPSZ_Most_2017-2019.pdf). V textu vycházím z 1. revize textu z poloviny roku 2018: <https://www.mesto-most.cz/strategicky-plan-socialniho-zaclenovani-2017-2019/d-27865>

opatření směřující k sociální inkluzi. 2. propuknutí pandemie covid-19 a s ní spojený útlum ekonomiky, omezení pracovních příležitostí, omezení příjmu obcí v souvislosti se změnou daní.

Pozornost místních aktérů se zaměřovala zejména na posílení sociálních služeb, terénních programů, posílení dluhového poradenství, využívání APK, zřízení Azylového domu aj. Potřeby obyvatel jsou místními aktéry průběžně zjišťovány (např. několik tematických výzkumů, obecní analýza bezpečí aj.), na tyto potřeby je však obcí reagováno selektivně, nestrategicky. Robustnost zavedených opatření je vzhledem k míře sociálního vyloučení většinou nedostatečná, zvláště problematická je situace, pokud jde o kapacity dostupného bydlení.

Z pohledu **relevance** je možné konstatovat, že realizovaná opatření byla většinou dobře zacílena. Dalším hlediskem, kterým jsme hodnotili aktivity LP je **konzistence s potřebami** sociálně vyloučených osob. Konzistence zavedených opatření s potřebami cílové skupiny je většinou odpovídající. Jednotlivá opatření většinou fungují dobře a díky kvalitnímu komunitnímu plánování i tvoří propojený systém, díky tomu opatření adresují potřeby obyvatel města.

Velkým úspěchem je zásadní rozšíření různých forem terénních služeb, dluhového poradenství, vytvoření nového azylového domu aj. Díky zavedeným opatřením je podpora sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených obyvatel více komplexní a individualizovaná. Spolupráce mezi jednotlivými aktéry se díky aktivitám LP zlepšila a byl tak posílen **synergický efekt** intervencí. K propojování aktérů dochází zejména na platformě komunitního plánování sociálních služeb, do které bylo lokální partnerství (LP) organicky včleněno. Díky tomu byly **aktivity LP dobře koordinovány**. K dobré spolupráci přispěla také předchozí zkušenost místních aktérů se spoluprací s ASZ. Ačkoli ke konci spolupráce se objevily vážnější problémy.

Robustnější mechanismus koordinace byl žádoucí obzvláště v době strategického plánování, což se celkem dařilo. Zejména pomohla velice kvalitní vstupní analýza, která obnažila množství problémů.

Z hlediska **udržitelnosti** je velkým problémem nejisté financování řady aktivit. Jistou zárukou kontinuity je komunitní plánování sociálních služeb (KPSS) a etablované, silné neziskové organizace. V současné době přispívá k udržitelnosti některých aktivit LP také Integrovaná územní investice ústecko-chomutovské aglomerace (ITI).

Spolupráce místních aktérů s ASZ: V hodnocení spolupráce ASZ se jednotliví aktéři liší. Zástupci NNO ji hodnotí pozitivně. Představitelé obce mají výhrady vůči nezvládnuté komunikaci ke konci spolupráce. Velkou výhodou je vhodným způsobem obsazené místo manažera SPSZ. Proces přípravy SPSZ (2016) byl dobře koordinován, ačkoli byla poznamenána snahou omezit SPSZ na projektová opatření a neochotou k opatřením, které by směřovaly k systémovým změnám.

Podporu ASZ hodnotí aktéři většinou dobře. Přínos ASZ spatřují v přenášení dobrých praxí. Oceňovány jsou zejména zdařile realizované projekty, ale i vzájemné obohacování a inspirování na pracovních skupinách. Spolupráci s ASZ a městem Most lze rozdělit na úspěšnou v období 2008-2013, poté následovalo období útlumu. Nový začátek představoval vstup města do KPSVL v r. 2016. V roce 2019 se objevily problémy, které vyústily v naprosto mimořádnou situaci, kdy byla s obcí spolupráce rozvázána.

Evaluace generuje **sadu doporučení**, která jsou uvedena v závěrečné části dokumentu.

Shrnutí zjištění a doporučení vyplývajících z evaluačního šetření:

Zjištění

- Bylo zavedeno široké spektrum opatření směřujících k sociální inkluzi. Množství z nich se podařilo i udržet.
- Díky aktivitám LP se daří rozvoj sociálních služeb: pokrývají stále širší spektrum potřeb, osob i oblastí města, kde působí (nově vznikl např. AD).
- V obci působí silné, stabilní a zkušené neziskové organizace.
- Podařilo se rozšířit dluhové poradenství o 1/3 původní kapacity, což ročně umožnilo podpořit cca 2 500 dlužníků. Tyto služby jsou v Mostě velice potřebné, protože zde zaznamenáváme zhoršující se trend v oblasti předluženosti obyvatel (navzdory celorepublikovému trendu, který se od roku 2018 zlepšuje).
- Aktéři zvláště oceňují přínos ASZ v oblasti analýzy problémů, hlubší vhled do rozsahu a povahy sociálního vyloučení pomáhá naplánovat vhodná opatření.
- Zásadní nedostatky stále přetrvávají v oblasti bydlení, hlavní problém je v nedostatečné kapacitě sociálního bydlení a malým bytovým fondem města.

Doporučení

- Doporučení vyplývající z evaluačního šetření směřují k posílení komunitní práce a jiných forem participace cílové skupiny. Další doporučení směřují k navýšení kapacit forem terénní práce jednotlivých sociálních služeb a streetworku. Také je vhodné rozšířit prevenci ztráty bydlení a zlepšit komunikaci s majiteli bytů. Doporučujeme též zvážit obnovení spolupráce s ASZ – patrně by to mělo být spojené se závazkem obce, že nebude podnikat kroky, které jsou zcela proti smyslu aktivit LP. Podrobněji viz kap. Závěr a doporučení.

1 Úvod

Následující zpráva předkládá výsledky zhodnocení spolupráce Agentury pro sociální začleňování (ASZ) s městem Most v letech 2017-2019 zpracované na základě analýzy výstupů a výsledků implementace Strategického plánu sociálního začleňování 2017-2019. **Speciální pozornost je věnována oblasti *Rodina, zdraví a volný čas***, která byla v SPSZ nejvíce rozpracována a vzešlo z ní nejvíce projektů KPSVL. Toto tematické zúžení je dále vysvětleno v kapitole 4. Ve zprávě je evaluována realizace naplánovaných opatření a dosahování strategických cílů s ohledem na jejich dopad na stav sociálního vyloučení v obci. Cílem evaluace je **zhodnotit efekt jednotlivých opatření a lokálního partnerství na dosažení dopadů**, a poskytnout tak zpětnou vazbu partnerům v lokalitě, ASZ, ale také poskytovateli finanční podpory, příp. tvůrcům národních sociálních politik. Výsledky zprávy jsou využitelné pro nastavování dalších intervencí v oblasti sociálního začleňování v lokalitě i v omezených možnostech v jiných lokalitách, kde působí ASZ, případně pro formulaci obecnějších politik řešení sociálního vyloučení.

2 Základní terminologie

Agentura pro sociální začleňování, která je od roku 2020 jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR, byla v roce 2008 (ještě jako odbor Úřadu vlády ČR) ustavena jako ústřední nástroj státní správy pro řešení sociálního začleňování. V lednu 2020 se stala součástí struktury Ministerstva pro místní rozvoj ČR, konkrétně sekce pro bydlení a sociální začleňování a i nadále je samostatným odborem pro sociální začleňování. Jejimi dvěma základními úkoly je zajištění podpory obcím v procesu sociální integrace a odborná koordinace řešení sociálního vyloučení na národní úrovni. ASZ podporuje obce a města v tom, aby mohly plnit svoji funkci v zajišťování rovného přístupu ke vzdělávání, bydlení, zaměstnání, zdravotní péči a dalším zdrojům a institucím všem svým občanům bez ohledu na jejich sociální status.

Základním nástrojem ASZ při řešení sociálního vyloučení v konkrétní obci/obcích je **sítování a propojování relevantních místních aktérů**, které je nezbytným předpokladem pro implementaci integračních procesů. K tomu slouží tzv. **lokální partnerství** (LP), platforma, v jejímž rámci se koordinovaně řeší jednotlivé problematické oblasti prostřednictvím vytyčení strategických cílů a naplánování konkrétních opatření pro jejich naplňování. Strategické cíle, opatření k jejich dosahování a jiné inkluzivní aktivity jsou ukotveny v dokumentu s názvem **Strategický plán sociálního začleňování** (SPSZ), který je za odborné a facilitační podpory lokálního konzultanta ASZ vytvářen lokálním partnerstvím obce. SPSZ je ústředním nástrojem řešení sociálního začleňování v konkrétní obci, podle něhož spolupráce ASZ a obce probíhá, a na jehož základě je také možné zhodnotit úspěch intervencí a spolupráce aktérů včetně ASZ.

ASZ za dobu svého působení dosáhla značných úspěchů, především v odborném zmapování problému sociálního vyloučení a možností jeho řešení a v rozšíření sociálně inkluzivního diskurzu. Podařilo se jí v lokálních samosprávách implementovat nové způsoby práce představované především propojením, koordinací a aktivizací místních aktérů. Je schopna také pojmenovávat sociální problém přesněji a šířeji i s jeho příčinami, čímž je umožněna změna vnímání problému aktéry místní sociální politiky. Může poskytnout alternativu k segregačním a restriktivním praktikám, v nichž vidí řada lokálních politiků jediný nástroj řešení.

V rámci své práce však naráží také na určité **limity**. Jedním z limitů je skutečnost, že vůči partnerům nedisponuje vlastními finančními zdroji a sehrává tak primárně úlohu odborného poradce a motivátora. Disponuje rovněž jen omezenými možnostmi systémového ovlivňování na úrovni národní politiky. ASZ je tedy hlavně zprostředkujícím aktérem, který nemá přímý vliv na stav sociálního vyloučení a sociálně vyloučených lokalit v obcích.

V současné době je nejsilnějším nástrojem vlivu na obce v rukou ASZ **Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám** (KPSVL), který umožňuje obcím spolupracujícím s ASZ exkluzivně podávat projekty do uzavřených nesoutěžních výzev, kde jsou pro ně předem alokovány finanční zdroje. Projektové poradenství v rámci KPSVL se tak stává zásadní intervencí ASZ ovlivňující řešení sociálního začleňování v obcích.

Sociální vyloučení

Pod pojmem sociální vyloučení chápeme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají **ztížený přístup ke zdrojům** běžně dostupným většině obyvatel, zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování. Se sociálním vyloučením je často spojena určitá míra **stigmatizace** ze strany většinové společnosti, která může izolaci ještě prohlubovat.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s **několika zásadními existenčními problémy zároveň**, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení je materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na státní podpoře, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Různé kombinace intenzity těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o **sociálně vyloučené lokalitě** (SVL). Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou zákonné normy, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti i faktory vnitřní, mezi něž se řadí např. životní styl samotných

sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou. Je však nutné důrazně se vyhradit proti zaměňování pojmu sociální vyloučení s příslušností k romskému etniku. Výše uvedený popis fenoménu sociálního vyloučení jasně dokládá, že stav vyloučení ze společnosti může postihnout kohokoliv, nehledě na jeho etnickou příslušnost. Tomu také odpovídá zacílení intervencí Agentury pro sociální začleňování.

3 Kontext lokality a spolupráce s ASZ

3.1 Geografický kontext a rozsah sociálního vyloučení

Most se nachází v Ústeckém kraji a z hlediska zatížení sociálním vyloučením patří k nejzatíženějším obcím v ČR. V blízkém okolí města jsou navíc poměrně rozsáhlé sociálně vyloučené lokality (např. v Obrnicích, Litvínově, Jirkově a Chomutově), mezi kterými dochází k významné migraci.

Před vznikem Československa bylo město obýváno z významné části německým obyvatelstvem, které bylo po druhé světové válce většinově odsunuto. Problémy nastaly v souvislosti s následným osidlováním Mostecka a mohutným rozvojem průmyslu.

Pro Most má zásadní význam těžební průmysl, kvůli kterému byla velká část Starého Mostu zbořena. Kostel Nanebevzetí Panny Marie a některé další památky byly přesunuty do nového Mostu. Po r. 1989 došlo k útlumu významné části průmyslu a dodnes probíhá rozsáhlá revitalizace míst postižených těžbou. Zásadní vliv na oblast sociálního vyloučení měla také transformace ekonomiky po r. 1989 a několik vln privatizace bytových fondů Měst.

Sociální vyloučení

V Mostě žije 63 740 obyvatel (údaj k 1. 1. 2021). Odhady počtu sociálně vyloučených osob žijících v Mostě se různí podle zvoleného vymezení a metodiky sčítání. Analýza z roku 2015 (Čada, 2015) identifikoval v Mostě 7 SVL, kde žilo 5 400 obyvatel (cca 8 % všech obyvatel obce).

Odhady se pohybují od 5 000 do 10 000 osob sociálně vyloučených (kombinace dlouhodobě problémového bydlení, nezaměstnanosti, dluhů a dalších rizikových faktorů). Ve městě je jedna velká sociálně vyloučená lokalita (Chanov), kde žije cca 1 000 obyvatel.² Dále zde bylo identifikováno 6 tzv. deprivovaných lokalit (místa s vysokým podílem dlouhodobě nezaměstnaných, osob v hmotné nouzi, ohrožených sociálním vyloučením), kde žije několik tisíc obyvatel. Z hlediska sociálního vyloučení se velké množství problémů koncentruje v soukromých ubytovacích zařízeních (SPSZ zmiňuje 7 ubytoven – celkem cca 450 osob).

Zásadním faktorem sociálního vyloučení je *dlouhodobá nezaměstnanost*, u které byl v posledních letech zaznamenán významný pokles. V roce 2016 bylo 10,2 % obyvatel Mostu nezaměstnaných, za dobu platnosti SPSZ klesla nezaměstnanost cca o 50 %. V r. 2016

² Jde o sídliště na periferii města, které bylo vystavěno v 70. letech. Většina obyvatel sídliště jsou Romové. Počet obyvatel této SVL každoročně klesá – podle kvalifikovaných odhadů se počet obyvatel pohybuje mezi 800-1000 obyvateli, k trvalému pobytu je zde přihlášeno cca 1 300 obyvatel.

evidoval v Mostě Úřad práce 2 328 dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů o zaměstnání (déle než 12 měsíců v evidenci), v r. 2019 to bylo už jen 661 obyvatel. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných za dobu platnosti SPSZ poklesl o cca 72 %.

Tabulka 1: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (2016-2019)

Podíl uchazečů o zaměstnání - v evidenci 12+ měsíců (prosinec 2016) (přepočten na obyvatelstvo 15-64 let)	5,2 %
Podíl uchazečů o zaměstnání - v evidenci 12+ měsíců (prosinec 2019) (přepočten na obyvatelstvo 15-64 let)	1,5 %

Zdroj: MPSV

Dalším zásadním indikátorem míry sociálního vyloučení je **míra zadluženosti** obyvatel. Z hlediska podílu osob v exekuci je Ústecký kraj nejzatíženějším ze všech krajů v ČR. Podobně je na tom město Most, kde je dlouhodobě cca 20 % obyvatel v exekuci. V posledních letech se stav v této oblasti navíc zhoršoval (viz tab. 2). Alarmující jsou data o nárůstu počtu exekucí, jejichž počet se mezi lety 2016-2019 zvýšil o 4 660 exekucí, což představuje v průměru 6 exekucí na jednoho dlužníka. Takový stav ukazuje na značnou předluženost obyvatel města. Otázkou zůstává, jak ovlivní míru zadlužení krize spojená s pandemií covid-19.

Tabulka 2: Podíl osob v exekuci

Podíl osob v exekuci (k 31. 12. 2016) (přepočten na obyvatelstvo 15+ let)	19,9 %
Podíl osob v exekuci (k 4. 3. 2020) (přepočten na obyvatelstvo 15+ let)	20,4 %

Zdroj: Mapa exekucí

Důležitým indikátorem vypovídajícím o míře sociálního vyloučení je též počet osob pobírajících **dávky v hmotné nouzi**. V posledních letech dochází k výraznému poklesu počtu osob pobírajících tyto dávky. K poklesu dochází v celé ČR, ale v Mostě je tento pokles nižší u příspěvku na živobytí a vyšší u doplatku na bydlení (viz tab. níže). Tento pokles může souviset s vyhlášením bezdoplatkových zón, které se v Mostě týkají většiny bytových domů. Tento

pokles tedy nutně neznamená, že lidé, kterým nevznikl nárok na tyto dávky, netrpí hmotnou nouzí.³

Tabulka 3: Dávky v hmotné nouzi Most

Rok	Příspěvků na živobytí		Doplatků na bydlení	
	2016	2019	2016	2019
Počet vyplacených dávek	2715	1547	1580	545

Zdroj: MPSV

Tabulka 4: Rozdíl mezi 2016 a 2019

Příspěvky na živobytí		Doplatky na bydlení	
abs.	%	abs.	%
-1168	-43 %	-1035	-66 %
Celá ČR	-50 %	Celá ČR	-47 %

Zdroj: MPSV

Dalším závažným problémem je migrace obyvatel „(odhadem 300–400 osob měsíčně). Největším problémem z hlediska sociálně patologických jevů je výskyt užívání a distribuce drog, zvýšená kriminalita, hazard, lichva, prostituce a záškoláctví“ (MPI, 2017, s. 8).

Z hlediska míry sociálního vyloučení patří Most v celorepublikovém srovnání k nejzatíženějším. Stav sociálního vyloučení v posledních letech spolupráce s ASZ stagnoval – index sociálního vyloučení byl v r. 2016 na hodnotě 20 a v roce 2019 taktéž.⁴ V roce 2020 došlo dokonce ke zhoršení na hodnotu 21. Z evaluačního šetření vyplývá, že by problémy spojené se sociálním vyloučením v Mostě byly ještě větší, kdyby nebyla realizována opatření vyplývající ze SPSZ. Tato evaluační zpráva si klade za cíl popsat mechanismus dopadu těchto opatření a obecně aktivit LP.

³ Celorepublikový trend snižování počtu vyplacených dávek v hmotné nouzi souvisí s pozitivním vývojem ekonomiky, ale také se způsobem jejich výpočtu. Výpočet je totiž vázán na životní minimum, které mnoho let nevalorizovalo (mezi lety 2012 a 2020). Životní náklady se však výrazně zvyšovaly. Řadě domácností na hranici chudoby proto nevznikal nárok na dávku pomoci v hmotné nouzi. Určitá část poklesu může být také způsobena postupem úřadu práce při přidělování dávek, nebo zaváděním bezdoplatkových zón. Nepřiznání doplatku na bydlení se někdy týká i osob, které v dané oblasti již bydlí – např. když nemají dlouhodobější smlouvu na bydlení.

⁴ Index sociálního vyloučení zohledňuje 4 základní dimenze: zadluženost obyvatel, dlouhodobou nezaměstnanost, počet vyplacených dávek v hmotné nouzi a předčasné odchody ze vzdělávání. Rozsah hodnot je 0-30 bodů (Lang a Matoušek, 2020).

3.2 Spolupráce města Most s ASZ

Město zahájilo spolupráci s ASZ v r. 2008. Nejdříve spolupráce fungovala zejména jako platforma sdílení a koordinace. V r. 2010 vznikl *Strategický plán lokálního partnerství Most pro roky 2010-2012*. „Posléze se stala činnost Lokálního partnerství Most součástí koordinační skupiny komunitního plánování ve městě Most pod názvem: Osoby a rodiny v krizi a prevence sociálního vyloučení“ (SPSZ, 2017, s. 6). Od roku 2012 byla spolupráce s ASZ utlumena do roku 2016. V lednu 2016 uzavřelo město Most s Agenturou Memorandum o spolupráci v rámci KPSVL. Po odchodu ASZ je agenda LP řešena v rámci komunitního plánování sociálních služeb, dílčím způsobem se tématům věnují i další platformy (např. ITI).

Na počátku spolupráce byli osloveni zástupci různých aktérů v oblasti sociálního začleňování a poté byly vytvořeny tematické pracovní skupiny (bydlení, zaměstnat, sociální služby, bezpečnost a vzdělávání). V r. 2017 vznikl SPSZ a krátce na to také *Místní plán inkluze (MPI)*, který se věnuje zejména oblasti vzdělávání.

SPSZ se zaměřoval zejména na „inkluzivní procesy v sedmi sociálně vyloučených lokalitách Mostu (Stovky, Sedmistovky, Chanov, K. H. Borovského, U věžových domů, M. G. Dobnera, Javorová). Po schválení SPSZ se otevřela, možnost čerpání evropských prostředků z několika operačních programů (Operační program Zaměstnanost – OP Z, Operační program výzkum, vývoj, vzdělávání OP VVV, Integrovaný regionální operační program – IROP)“ (Vydrová, 2019a).

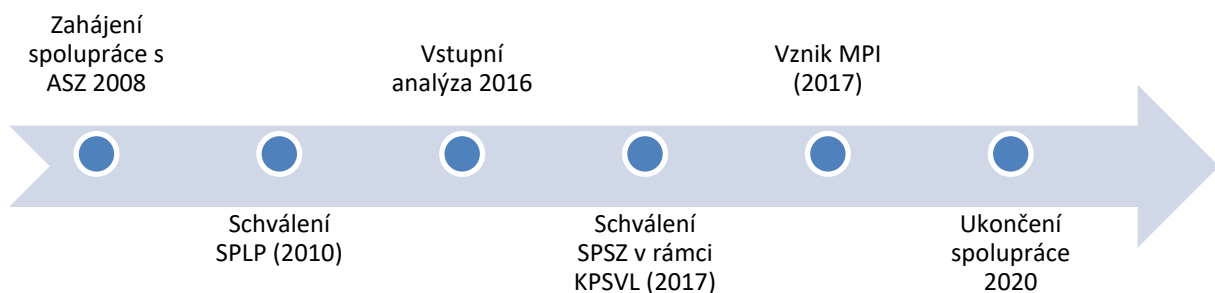
V průběhu spolupráce se podařilo realizovat množství užitečných opatření a aktivit. Rozdílné pohledy členů LP se do roku 2019 dařilo komunikovat a hledala se schůdná řešení. Vize některých aktérů se v roce 2019 rozešly natolik, že se stala další spolupráce neúnosnou a došlo k rozvázání spolupráce. Zejména šlo o nesoulad mezi přístupem ASZ a politické reprezentace obce. Jádrem sporu se týkalo tzv. kontejnerového/modulového bydlení v Chanově. V té době se připravovaly dva Tematické akční plány a byl hotový velký projekt OP VVV. Místní aktéři kvůli rozvázání spolupráce s ASZ přišli o desítky milionů ze strukturálních fondů EU.

Členové LP:

- Dětský domov a Školní jídelna, Most
- Diakonie ČCE - Středisko sociální pomoci v Mostě
- Dobrá rodina, o. p. s.
- Duhovka, o. s.
- DŮM ROMSKÉ KULTURY, o. p. s.
- K srdci klíč, o. p. s.
- Klub národnostních menšin, zařízení statutárního města Most

- Městská policie Most
- Městská správa sociálních služeb v Mostě, příspěvková organizace
- Mgr. Jan Hrubeš, PhD. – zastupitel města - člen výboru pro mapování a eliminaci negativních sociálních jevů, člen komise sociální a národnostních menšin.
- Most k naději, z. s.
- Naděje - M, o. p. s.
- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ve věku 15-26 let, zařízení statutárního města Most
- o. s. MOSTY - sociálně psychologické centrum
- Oblastní charita Most
- Obrnické centrum sociálních služeb, příspěvková organizace
- Pobočka Diakonie Církve bratrské
- Probační a mediační služba, pobočka Most
- Rekvalifikační a informační centrum, s. r. o.
- Středisko výchovné péče Dyáda v Mostě
- Úřad práce České republiky, kontaktní pracoviště Most
- Základní škola, Zlatnická 186, sídliště Chanov

Schéma 1: Průběh spolupráce

4 Zadání a cíle evaluace a metodologie

Pro zhodnocení výsledků spolupráce obcí s Agenturou pro sociální začleňování byla zvolena dopadová evaluace založená na zjišťování dopadů uskutečněných intervencí. Dopady vznikají přímým i nepřímým působením výstupů realizovaných opatření. Existence dopadů je zkoumána pomocí evaluačních ukazatelů. Evaluační ukazatele jsou měřitelné indikátory, jejichž pomocí je zjišťováno, jaká změna (dopad) byla způsobena prostřednictvím realizovaných opatření. Evaluační ukazatele mohou být kvantitativní i kvalitativní povahy a jsou vytvářeny na základě expertních znalostí ASZ o jednotlivých tematických oblastech. Pro formulování evaluačních ukazatelů byla využita logika teorie změny (Štolfová a Konečný, 2018). Východiskem teorie změny je strategický plán sociálního začleňování evaluované obce, který je analyzován logikou zachycenou níže ve schématu 2. Každé opatření nemusí, a obvykle nemá, svůj unikátní dopad. Často má více opatření jeden společný dopad.

Schéma 2: Postup při stanovování dopadů intervencí

V úvodní fázi evaluace lokality je vytvářen evaluační design, do něhož jsou zaneseny strategické a obecné cíle ze SPSZ, opatření, kterými jsou dosahovány, jejich výstupy a očekávané dopady spolu s evaluačními ukazateli. Realizované a nerealizované výstupy jsou zjišťovány za pomoci lokálního konzultanta či místních aktérů a dopady jsou definovány s ohledem na specifický kontext lokální situace. V případě některých intervencí – typicky u posilování kapacit sociálních služeb – zůstáváme při formulování dopadů spíše na úrovni výstupů, neboť zjišťování dopadů by vyžadovalo využití výrazně robustnějších výzkumných metod, než umožňuje evaluační proces v ASZ.

Při evaluaci v městě Most, která probíhala v prvním pololetí 2021, byly využity následující **výzkumné metody a techniky**:

- **polostrukurované rozhovory** se zainteresovanými aktéry, kratší telefonické rozhovory a dotazování prostřednictvím emailové korespondence (celkem 12 respondentů). Respondenty byli zástupci obce, neziskových organizací a současní i bývalí zaměstnanci ASZ. Z důvodu anonymizace většinou uvádíme u citací jen obecné označení respondenta (resp. a příslušné číslo, případně „pracovník služby“). V průběhu zpracování dat tedy dochází

k odstranění přímých identifikátorů, nebo jsou data rovnou agregována (viz Drlíková, 2020, s. 108).

- **desk research**

- **analýza dat**

- z veřejně přístupných zdrojů (*mapa exekucí, data MPSV, ČSÚ aj.*),
- poskytnutá místními aktéry (*dokumentace soc. služeb, evaluační zprávy jednotlivých projektů aj.*).

Kontext výzkumu: Evaluační šetření probíhalo distančně z důvodu omezení, která byla spojena s pandemií covid-19. Bylo tedy například třeba, aby proběhly rozhovory „na dálku“. Epidemie zasáhla také samotnou oblast sociálního začleňování, což pocítili i realizátoři projektů (omezení přístupu do věznic, zhoršená situace na pracovním trhu aj.).

4.1 Evaluační otázky a evaluační kritéria

Jak již bylo uvedeno výše, účelem evaluace je posoudit míru naplnění cílů specifikovaných v SPSZ 2016–2019 a také dopady implementovaných opatření na cílovou skupinu. Posouzení dopadů není možné bez detailní analýzy jednotlivých opatření, resp. projektů, vždy s ohledem na jejich adresnost, relevanci a konzistenci vůči potřebám cílové skupiny, s ohledem na koordinaci s ostatními aktéry, a také s ohledem na podporu synergií relevantních pro podporu osob ohrožených sociálním vyloučením. Evaluace zároveň zohledňuje změny v oblasti sociálních (integračních) politik v lokalitě, včetně zhodnocení činnosti lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ.

Klíčové otázky, které navigují evaluaci, jsou strukturovány takto:

Dopady, resp. konsekvence přijatých opatření

- K jakým dopadům vedla realizovaná opatření?
- Které partikulární aspekty opatření přispěly k prosazení změn (pozitivních i negativních) v životě osob ohrožených sociálním vyloučením?
 - Komu dopady opatření pomohly, jakým způsobem a za jakých okolností?
 - Objevily se nějaké rozdíly v dopadech opatření na různé věkové, etnické či genderové skupiny osob?
 - Lze realizovaným opatřením připsat dosažené změny?

➤ Objevily se nějaké nezamýšlené dopady (pozitivní a negativní) opatření, např. dopady na vztahy mezi příjemci a osobami, které nebenefitovaly z implementace opatření?

➤ Jaký byl vliv ostatních faktorů (nad rámec jednotlivých opatření), které ovlivnily dosažení cílů?

➤ Jaké další investice jsou vyžadovány pro to, aby byla zajištěna udržitelnost výsledků dosažených v rámci opatření?

Adresnost a relevance

➤ Adresují opatření skutečné potřeby cílové populace osob?

➤ Byla opatření vhodně nastavena pro to, aby adresovala potřeby osob nejvíce ohrožených sociálním vyloučením?

Konzistence

➤ Je rozsah opatření z pohledu kapacit služeb konzistentní s potřebami osob ohrožených sociálním vyloučením v dané lokalitě?

Koordinace

➤ Změnila se koordinace mezi aktéry implementujícími jednotlivá opatření v dané lokalitě?

➤ Zapojily se domácnosti ohrožené sociálním vyloučením do (jiných) aktivit/opatření zaměřených na jejich podporu?

Udržitelnost

➤ Jaké jsou hlavní faktory (interní i externí), které pozitivně či negativně ovlivní udržitelnost opatření?

Klíčové otázky, které navigují evaluaci v oblasti hodnocení **lokálního partnerství a podpory obdržené od ASZ**, jsou následující:

➤ Jaké bylo očekávání klíčových aktérů od Lokálního partnerství?

➤ Jak klíčoví aktéři hodnotí proces přípravy SPSZ?

➤ Jak klíčoví aktéři hodnotí podporu poskytovanou ASZ? Jak spolupracují?

- Jaké hlavní úsilí nyní vyvíjí obec v oblasti přístupu k sociální problematice a sociálnímu vyloučení?
- Jak klíčoví aktéři hodnotí celkovou užitečnost SPSZ?
- Podařilo se zachytit všechny relevantní aktéry a zahrnout je do spolupráce?
- Měla jejich spolupráce efekt ve smyslu nových projektů nebo zvýšení kapacity již existujících?
- Je spolupráce udržitelná do budoucna?

Analytická část (kap. 6 – Hlavní zjištění) je členěna dle jednotlivých evaluačních kritérií, kde v jednotlivých podkapitolách evaluace usiluje o zodpovězení otázek uvedených výše.

4.2 Limity evaluace

Evaluace dopadů spolupráce ASZ a obcí se sociálně vyloučenými lokalitami naráží na několik zásadních limitů. Některé z nich jsou obecnými metodologickými problémy evaluace sociálních jevů, jiné se týkají specifík práce ASZ.

Specifickými omezeními vyplývajícími z povahy ASZ jako organizace a její činnosti, která jsme zmiňovaly již v předchozí kapitole, je zejména rozpor mezi tím, že **primární cílovou skupinou ASZ je obec a místní institucionální aktéři**, avšak zvolená evaluační metoda šetří dopady intervencí na sociálně vyloučené osoby, kteří jsou pro ASZ sekundární, tedy nikoliv bezprostřední, cílovou skupinou. Již z tohoto východiska vyplývá, že činnost ASZ může mít pouze **zprostředkovaný vliv na vznik dopadů** v sociálně vyloučených lokalitách. Zásadní roli v jejich uskutečnění má aktivita místních aktérů, kterou může ASZ podpořit, nemůže ji však zastoupit.

Problémem pro aplikaci dopadové evaluace je rovněž skutečnost, že strategické plány sociálního začleňování mnohdy nejsou vytvořeny ve vhodné logické struktuře, která by implikovala očekávané dopady. S tím souvisí také **absence průběžného monitoringu výstupů a sběru potřebných dat** a informací pro hodnocení změn stavu sociálního vyloučení či postupu průběhu sociální integrace.

Zároveň musíme vzít úvahu také komplexní povahu sociálního problému, jímž je sociální vyloučení. Do jeho vývoje, stejně jako obecně do vývoje společnosti, silně **intervenuje velké množství vnějších faktorů**, které ASZ, ale ani obce a jejich obyvatelé nemohou nijak ovlivnit. K vnějším intervenujícím faktorům můžeme přiřadit i **systémové nastavení** jednotlivých politik státu, které determinuje možnosti řešení různých aspektů sociálního vyloučení. Další důležitou

skutečností, kterou musíme mít na mysli při hodnocení spolupráce obcí s ASZ, je to, že integrační procesy jsou dlouhodobé povahy a jejich výsledky se projevují až po delší době, od intervencí tedy nelze očekávat okamžitý dopad a změny v sociálně vyloučených lokalitách.

Jiný limit prováděné evaluace představuje **nedostatek dostupných relevantních dat** takřka ve všech oblastech intervencí, a to především dat vztažených k malým územním jednotkám a k identifikovaným sociálně vyloučeným lokalitám. Data, která jsou poskytována místními aktéry, pak mívají různou strukturu, obsah i validitu. Navíc je obvykle nelze ověřit z jiných zdrojů.⁵

S ohledem na uvedená obecná i specifická metodologická omezení je při evaluaci kladen důraz na **kvalitativní zkoumání**, které umožní podat hlubší kontextuální hodnocení dopadů intervencí a vytvořit co nejdělejší obraz stavu lokality.

4.3 Tematické zúžení evaluace SPSZ

Po provedení několika pilotních evaluací se ukázalo, že komplexní evaluace, tj. evaluace dopadů všech realizovaných cílů a opatření SPSZ, je kapacitně náročná a tato náročnost s velikostí města obvykle stoupá. Zároveň opatření v některých tematických oblastech mají menší rozsah a záběr a jejich vliv na celkovou situaci v dané oblasti je menší a zároveň předvídatelný i bez podrobné evaluace. Proto evaluační tým po diskuzi s řídicím orgánem projektu OPZ přistoupil k tematickému zúžení každé evaluace. **Tato evaluační zpráva je proto zaměřena na zhodnocení vybrané oblasti** (na základě tematických oblastí řešených Agenturou pro sociální začleňování). Při výběru této oblasti bylo přihlédnuto ke specifikům evaluované lokality – rozsah opatření tematické oblasti v dané lokalitě a rozsah naplněných opatření, další plánované zaměření obce v oblasti sociálního začleňování – i k zajištění pestrosti evaluovaných témat napříč lokalitami. Na základě těchto měřítek byla **ve městě Most vybrána pro evaluaci oblast Rodina, zdraví a volný čas**. Téma bylo vybráno zejména proto, že takřka polovina všech projektů KPSVL byla realizována v rámci této kapitoly.

Tato evaluační zpráva se věnuje dílčím způsobem i oblasti bydlení, zaměstnávání a bezpečnosti. Téma vzdělávání bude věnována evaluační zpráva specificky zaměřená na oblast vzdělávání, které je předmětem realizace komplementárního projektu ASZ hrazeného z OP VVV.⁶ V této evaluační zprávě se tedy věnujeme oblasti vzdělávání spíše okrajově.

⁵ Komplikací evaluačního šetření bylo to, že nebyl k dispozici kompletní monitoring SPSZ - množství dat bylo třeba dohledávat v průběhu evaluačního šetření.

⁶ *Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se SVL*, Registrační číslo: CZ.02.3.62/0.0/0.0/15_001/0000586

5 Evaluované priority a cíle SPSZ

V této kapitole uvedeme přehled plnění cílů SPSZ 2016-2019 v oblasti **Rodina, zdraví a volný čas**, která byla v SPSZ nevíce rozpracovaná a v rámci KPSVL z ní vzešlo nevíce projektů (4 OP Z a 1 IROP). Jde o kapitolu, která svými dopady zasahuje výrazně i do dalších oblastí (zejména jde o dluhy, zaměstnanost, ale i bydlení a bezpečnost).

5.1 Rodina, zdraví a volný čas

Tabulka 5: Plnění priorit a cílů v oblasti *Rodina, zdraví a volný čas*

1.1 Priorita	Zmírnit rizika závislostního chování a způsobu života u osob ze SVL
1.1.1 Obecný cíl	V období 2017 – 2020 bude zahájen komplex aktivit pro osoby v závislosti ze SVL
1.1.1.1 Specifické cíle	V období 2017–2020 bude minimálně 300 osob ročně osloveno osvětovou preventivní kampaní se zaměřením na prevenci závislostí.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Kampaň dlouhodobě realizuje MONA, oslovují veřejnost prostřednictvím terénní práce (informovanost indikované cílové skupiny i veřejnosti), sociálních sítí, letáků, v rámci preventivních programů aj. Zvláštní aktivita nevznikla, ale počty osob jsou naplněny i v rámci stávajícího fungování. Mimo KPSVL.
1.1.1.2 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude ve stávajícím rozsahu udržen chod K-centra. Služba bude poskytnuta minimálně 500 uživatelům.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	V r. 2017 bylo podpořeno 499 osob, v r. 2018 šlo o 527 a v r. 2019 služba podpořila 742 osob (MONA). Mimo KPSVL.
1.1.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude ve stávajícím rozsahu udržen chod drogového terénu. Služba bude poskytnuta min. 200 uživatelům ročně.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	2017 (podpořeno 267 osob), 2018 (podpořeno 223 osob), 2019 (podpořeno 219 osob) - MONA. Mimo KPSVL.
1.1.1.4 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude realizován program zaměřený na uživatele konopných drog. Tuto službu využije min. 150 osob ročně z cílové skupiny (450 osob za dobu realizace projektu).
Splnění/nesplnění	Odůvodnění

Ne	Projekt nebyl přijat k financování (MONA). Mělo jít o projekt mimo KPSVL.
1.2 Priorita	Posílit terénní práci s důrazem na oblast zdraví
1.2.1 Obecný cíl	V období 2017–2020 budou posíleny aktivity s důrazem na oblast sociálně zdravotní péče, včetně oblastí terénní práce. Programem projde minimálně 720 osob v Mostě a Chanově.
1.2.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 dojde k navýšení kapacity terénních programů, součástí kterých se stane i oblast zdraví (doprovody k lékařům, preventivní působení při práci s rodinou nebo jednotlivcem, odborné přednášky atd.) pro osoby v SVL minimálně o 2 celé úvazky pro lokalitu Most. V období 2017-2020 se minimálně 280 osob stane uživateli služeb terénních programů v Mostě (z toho 140 v rámci navýšení úvazků).
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Projekt (<i>Rozšíření charitních služeb v Mostě</i>) byl realizován v rámci KPSVL: Oblastní charita Most - počet uživatelů TP v roce 2019: 223 uživatelů, 1 534 intervencí, 2 941 kontaktů. Mezi lety 2017 a 2019 bylo podpořeno 519 osob a bylo dosaženo i stanoveného navýšení (do srpna 2019 bylo 123 nových klientů).
1.2.1.2 Specifický cíl	V období 2017–2020 dojde k navýšení kapacity terénních programů, součástí kterých se stane i oblast zdraví (doprovody k lékařům, preventivní působení při práci s rodinou nebo jednotlivcem, odborné přednášky atd.) pro osoby v SVL min. o 1,0 celý úvazek pro lokalitu Chanov. V období 2017–2020 se 70 osob stane uživateli služeb terénních programů v Chanově.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Realizátor: Dům romské kultury zde poskytuje službu terénních programů dle Zákona 108/2006 a čerpá na to zdroje v rámci „standardních dotací“ MPSV prostřednictvím Ústeckého kraje. Indikátor byl naplněn - realizováno mimo zdroje KPSVL.
1.2.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude udržěn chod NDC ve stávajícím rozsahu. Služba bude poskytnuta minimálně 300 osobám.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Za rok 2019 šlo 189 uživatelů, 7 827 intervencí, 5 785 kontaktů. V průběhu čtyř let byl překročen cíl stanovený počet podpořených osob. Mimo KPSVL.
1.2.1.4 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude zahájen komplex aktivit (streetwork, safe sex, psychosociální podpora, preventivní aktivity apod.) pro osoby, kterých se dotýká problematika HIV/AIDS a jiných pohlavně přenosných chorob a infekčních onemocnění. Do programu bude zapojeno minimálně 70 osob.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ne	Projekt měl realizovat MONA (mimo KPSVL), ale nebyl realizován. Šlo o stejný projekt jako u SC 1.1.1.4. V rámci svých služeb se ale MONA tématu

	věnuje (provádí např. testování na HIV). Tématu se věnuje také Rozkoš bez rizika a Zdravotnický ústav se sídlem v Ústí nad Labem.
1.2.1.5 Specifický cíl	Po ukončení realizace projektu "Podpora sociální práce v obci Most", budou od roku 2019 zachována na Odboru sociálních věcí aspoň dvě pracovní místa sociálních pracovníků, vzniklých v rámci toho projektu.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Šlo o projekt OPZ (mimo KPSVL), byla navýšena kapacita OSV o 4 úvazky sociálních pracovníků. Projekt byl ukončen 31. 12. 2018 a podařilo se udržet 2 pracovní místa – indikátor byl tedy splněn.
1.3 Priorita	Zajistit zdravý osobnostní vývoj dětí a mládeže v SVL a efektivní trávení volného času
1.3.1 Obecný cíl	V období 2017–2020 budou realizovány integrační a resocializační programy pro děti a mládež ze SVL
1.3.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 se stane minimálně 360 osob ve věku od 15 do 26 let ze sociálně znevýhodněného prostředí uživateli služeb nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	V roce 2020 byl provoz zařízení výrazně poznamenán opatřeními souvisejícími s pandemií covid-19. I přes to byl cíl naplněn (mimo KPSVL). Na jeho plnění se podílela tato zařízení: NZDM Záplata (6-18 let) - Diakonie CB; NZDM Chanov – Dům romské kultury (6-26 let); NZDM Zimák – SMM (15-26 let).
1.3.1.2 Specifický cíl	V období 2017–2020 se minimálně 685 dětí ve věku do 15 let ze sociálně znevýhodněného prostředí stane uživateli služeb volnočasových klubů, komunitních center a nízkoprahových zařízení, působících ve městě Most.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	V roce 2020 byl provoz zařízení výrazně poznamenán opatřeními souvisejícími s pandemií covid-19. I přes to byl cíl naplněn (mimo KPSVL). Na jeho plnění se podílela tato zařízení: NZDM Svět – SMM (6-15 let); NZDM Sovička (6-15 let) – Oblastní charita most (OCHM); NZDM Záplata (6-18 let) – Diakonie CB; NZDM Chanov - Dům romské kultury (6-26 let).
1.3.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude realizováno 120 případových konferencí. Celkem se jich zúčastní 150 osob.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Stanovený cíl se podařilo naplnit, realizátorem je OSPOD (mimo KPSVL).
1.3.1.4 Specifický cíl	V období 2017–2020 se uskuteční 33 jednodenních a vícedenních integračních akcí pro děti z problémových rodin (tábory, výlety apod.).
Splnění/nesplnění	Odůvodnění

Ano	Akce tohoto typu realizuje více organizací a institucí v Mostě (např. OSPOD, Naděje-M, Středisko volného času Most, Městská policie, NZDM). V rozmezí stanovených let se podařilo cíl splnit (jde o desítky akcí ročně - vše mimo KPSVL).
1.3.1.5 Specifický cíl	V období 2017–2020 minimálně 210 dětí a mladistvých bude vybaveno informacemi pro zodpovědný vstup do rodinného života.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Indikátor byl naplněn v rámci služeb NZDM a SAS (mimo KPSVL).
1.3.1.6 Specifický cíl	V období 2017–2020 proběhne preventivní osvětový program pro děti a mládež ve věku od 15 do 26 let, v oblasti prevence HIV/AIDS. Služba bude poskytnuta minimálně 70 uživatelům.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Speciální aktivita sice nevznikla, ale tématu se dlouhodobě věnuje MONA v rámci primární prevence při K-centru (realizováno mimo KPSVL).
1.3.1.7 Specifický cíl	V období 2019–2020 bude odkoupen a zrekonstruován vnitřní prostor pro NZDM s okamžitou kapacitou 15 osob. Zařízení ročně využije minimálně 80 dětí.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Oblastní charita odkoupila a zrekonstruovala prostor pro NZDM Sovička (otevřeno květen 2019). Již v roce 2019 se podařilo naplnit cíl 80 dětí: 134 uživatelů, 8 190 intervencí. IROP v rámci KPSVL.
1.4 Priorita	Posílit rodičovské kompetence v rodinách ze sociálně znevýhodněného prostředí.
1.4.1 Obecný cíl	V období 2017–2020 budou realizovány aktivity pro rodiny ze SVL zaměřené na zázemí.
1.4.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude pro minimálně 260 rodin zajištěno poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (SAS).
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Na splnění cíle se podílely organizace realizující SAS: OCHM; Diakonie ČCE a Rekvalifikační a informační centrum s.r.o. Částečně v rámci KPSVL.
1.4.1.2 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude minimálně 540 rodičů podpořeno v rámci ambulantních aktivit registrovaných a neregistrovaných služeb pro rodiče ze sociálně znevýhodněného prostředí
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Na naplnění indikátoru se podílely všechny již zmíněné SAS. Aktivity byly realizovány z části v rámci KPSVL.

1.4.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 absolvuje minimálně 136 rodičů ročně vzdělávací aktivity, setkání s odborníkem v oblasti zdraví, bydlení, zadluženosti apod.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Indikátor byl naplněn především díky již zmíněným SAS. Některé aktivity, které cílily na osvětu rodičů, se realizovaly i v rámci projektu OP VVV (realizátor: GENESIA).
1.4.1.4 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude posílena oblast sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (SAS) pro lokalitu Chanov, minimálně o 2,0 pracovní úvazky.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	V rámci projektu Oblastní charity - KPSVL.
1.5 Priorita	Zmírnění dopadu zadluženosti
1.5.1 Obecný cíl	<i>V období 2017–2020 projde minimálně 1 686 osob ze SVL programem finanční stabilizace</i>
1.5.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude minimálně 800 osob zapojeno do protidluhové kampaně pro osoby ze sociálně znevýhodněného prostředí. Dojde k posílení kapacit protidluhových poraden a to minimálně u dvou stávajících poskytovatelů těchto služeb (vycházíme z dlouhé čekací doby působících poraden).
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Cíl byl naplněn díky třem protidluhovým poradnám: protidluhové poradenství „Sedmistovky“ (OCHM); protidluhová poradna (Naděje-M) a občanská poradna (Diakonie ČCE). V rámci KPSVL podpořeno 710 osob.
1.5.1.2 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude minimálně 750 osob osloveno preventivní osvětovou kampaní pro děti a mládež se zaměřením na prevenci zadluženosti (aktivity v zařízeních pro děti a mládež)
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	K částečnému splnění přispěly NZDM, azylový dům pro rodiny s dětmi a zmíněné SAS. Aktivity částečně v rámci KPSVL.
1.5.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 absolvuje minimálně 136 rodičů ročně vzdělávací aktivity, setkání s odborníkem v oblasti zdraví, bydlení, zadluženosti apod.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Cíl byl naplněn díky již zmíněným SAS, ale také díky terénním pracovníkům. Částečně realizováno v rámci KPSVL.
1.5.1.4 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude 350 klientů ze SVL zapojeno do programů právní a finanční gramotnosti a bude jim poskytnuto protidluhové poradenství individuální formou.

Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Podpořeno 357 osob (Bez dluhů se žije lépe – Naděje-M – poradna Stovky). Cíl byl splněn. Aktivita v rámci KPSVL.
1.5.1.5 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude 350 klientů ze SVL zapojeno do programů právní a finanční gramotnosti a bude jim poskytnuto protidluhové poradenství individuální formou.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Duplicita	SC je totožný s předchozím – chyba v SPSZ.
1.5.1.6 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude minimálně 300 klientů zapojeno do programů právní a finanční gramotnosti a bude jim poskytnuto protidluhové poradenství individuální formou.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Do konce roku 2019 bylo v rámci projektu podpořeno 356 osob, z toho podáno 147 insolvenčních návrhů a schváleno 136 (poradna Sedmistovky – OCHM). V rámci KPSVL.
1.5.1.7 Specifický cíl	V období 2017–2020 v SVL „Sedmistovky“ nebo jejím okolí bude zřízeno kontaktní místo pro poskytování protidluhového poradenství.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Kontaktní místo bylo vytvořeno (OCHM) – v rámci KPSVL. S koncem projektu se podařilo služby udržet jen z části.
1.5.1.8 Specifický cíl	Do roku 2020 proběhnou minimálně 3 setkání pracovní skupiny dluhy, k tématům včasné sanace dluhů a způsobů řešení, včetně tématu zmírnění dluhové zátěže.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Proběhlo 5 setkání.
1.5.1.9 Specifický cíl	Do roku 2020 bude realizována protidluhová kampaň zaměřená na prevenci a řešení zadluženosti, včetně představení možnosti zavedení vyhlášky zákazu prezentace nebankovních poskytovatelů půjček.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ne	Důvodem bylo předčasné ukončení spolupráce s ASZ.
1.6 Priorita	Posílit oblast práce s rodinou a jednotlivcem v krizi
1.6.1 Obecný cíl	V období 2017–2020 dojde k posílení práce s rodinou a jednotlivcem v krizi
1.6.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 bude ve stávajícím rozsahu udržen chod krizové poradny. Služba bude poskytnuta min. 350 uživatelům
Splnění/nesplnění	Odůvodnění

Ano	Cíl byl splněn – poradnu provozuje MONA - mimo KPSVL.
1.6.1.2 Specifický cíl	Služby následné péče budou v letech 2017–2020 poskytovány minimálně ambulantní formou (se snahou o nalezení prostor a finančních prostředků pro rozšíření služby i na pobytovou formu). Ve sledovaném období projde doléčovacím programem minimálně 35 osob.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Částečně	Služby jsou stále poskytovány ambulantní formou, pobytové zařízení se nepodařilo vytvořit. MONA mimo KPSVL.
1.6.1.3 Specifický cíl	V období 2017–2020 ve stávajícím rozsahu bude pokračovat působení Linky duševní tísně. V uvedeném období bude realizováno minimálně 10 500 kontaktů.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Cíl byl naplněn (realizátor: MONA) – jen v roce 2019 bylo zaznamenáno 9421 kontaktů. Tento typ pomoci získal na důležitosti v souvislosti s pandemií covid-19. Aktivita mimo KPSVL.
1.7 Priorita	Zajistit proces sociálního začleňování po návratu z výkonu trestu odnětí svobody
1.7.1 Obecný cíl	V období 2017–2020 bude zajištěn soubor aktivit pro osoby ze SVL opouštějící výkon trestu odnětí svobody
1.7.1.1 Specifický cíl	V období 2017–2020 se minimálně 53 osob ze SVL, kteří opustí výkon trestu odnětí svobody, zapojí do aktivit vedoucích k začleňování do společnosti.
Splnění/nesplnění	Odůvodnění
Ano	Projekt KPSVL (realizátor MONA): Domů pevným krokem (celkově podpořeno 80 osob).

Ve srovnání s ostatními kapitolami SPSZ, je kapitola Rodina, zdraví a volný čas nejrozsáhlejší a obsahuje nejvíce realizovaných opatření. Druhou nejropracovanější kapitolou bylo Bydlení, následované Zaměstnaností a Bezpečností. Při posuzování podílu splněných opatření je třeba přihlížet k tomu, u některých opatření není zcela jasné, co všechno do nich spadá. Důležité je také zohlednit to, že realizace mnohých opatření je zajištěna bez většího přičinění pracovních skupin nebo podpory ASZ. Zvláštní zřetel proto v této evaluační zprávě klademe na projekty KPSVL, díky kterým bylo v Mostě do procesu sociální inkluze investováno téměř sto milionů korun.

Cíle SPSZ byly naplňovány zejména skrze tyto projekty (KPSVL):

Rodina, zdraví, volný čas

• **Rozšíření charitních služeb v Mostě** – projekt OPZ realizovaný Oblastní charitou Most (1. 1. 2018 - 30. 12. 2020). Projekt měl 3 hlavní aktivity:

- Rozšíření SAS Rozmarýnek – rozšíření se týkalo také terénní práce v Chanově.
- Rozšíření terénní práce.
- Fakultativní služby asistovaný styk, tréninkové pracovní místo.

• **Prostory pro Sovičku** – realizátor Oblastní charita Most (IROP - CZ.06.2.56/0.0/0.0/18_103/0010482).

• **Bez dluhů se žije lépe** – dluhová poradna ve Stovkách – realizátor Naděje M. o.p.s. (CZ.03.2.60/0.0/0.0/16_052/0007520), realizace od ledna 2018 (OP Z).

• **Protidluhové poradenství v Mostě** – Sedmístovky - 1. 2. 2018 - 30. 3. 2021 – realizátor Oblastní charita Most (OP Z).

• **Domů pevným krokem** – Most k naději - podpora osob s trestní minulostí - 1. 1. 2018 – 31. 12. 2020 (OP Z).

Bydlení

• **Azylový dům pro rodiny s dětmi v Mostě** - 1. 1. 2018 – 31. 12. 2020 – realizátor K srdci klíč, o. p. s. (IROP následovaný projektem OP Z).

• **IROP – 1 sociální byt:** Sociální bydlení Oblastní charity Most – 1 byt. Zahájení projektu: 1. 8. 2018

Zaměstnanost

• **Tréninková pracovní místa Most** - K srdci klíč, o.p.s. - 1. 1. 2018 – 31. 12. 2020 (OP Z).

• **Dokážu to** – Naděje M. o.p.s. – podpora uplatnitelnosti na trhu práce (OP Z).

Bezpečnost

• **Bezpečnější Most** - Asistenti prevence kriminality pro město Most – 1. 1. 2018 – 31. 12. 2020.

6 Hlavní zjištění

6.1 Dopady evaluovaných opatření podle SPSZ a jejich zhodnocení

V této kapitole se budeme věnovat dopadům zejména na úrovni jednotlivých opatření. Zaměříme se přitom především na dopady projektů v rámci KPSVL. V návaznosti na SPSZ 2017-2019 bylo v Mostě realizováno 8 projektů OP Z a 3 IROP v rámci KPSVL. Pokud jde o projekty v KPSVL, největší část aktivit byla zaměřená na Rodinu, zdraví a volný čas (4 OP Z a 1 IROP). Proto jsme evaluaci zúžili na tuto oblast. Dílčím způsobem se zaměříme také na další oblasti (bydlení, zaměstnanost, bezpečnost a vzdělávání).

Domů pevným krokem

Tento projekt OP Z byl realizován organizací Most k naději (doba realizace: 1. 1. 2018 – 31. 12. 2020). Cílem projektu byla podpora osob před a po propuštění z výkonu trestu. V rámci projektu bylo podpořeno 80 osob, které řeší také problém se závislostí. Rok 2020 byl v tomto ohledu výrazně poznamenán opatřeními spojenými s pandemií covid-19 (např. omezený přístup pracovníků do věznic). Individuální plán byl úspěšně realizován 55 osobami. Přibližně u poloviny podpořených klientů došlo ke snížení závislostních faktorů.⁷ Důležitým dopadem projektových aktivit je zvýšení motivace k abstinenci, prevence relapsu a potažmo prevence páchání trestné činnosti spojené s obstaráváním drog. Dále snížení rizik spojených s užíváním omamných a psychotropních látek, zvýšení informovanosti a zvýšení motivace k řádnému životu.

Kromě snížení závislostních faktorů byly dopady identifikovány v těchto oblastech: Zvýšení kompetencí vztahujících se k uplatnění na pracovním trhu. Zvýšení kompetencí ve vztahu k bydlení. Osvojení kompetencí vztahujících se ke zdraví (duševnímu i fyzickému). Sami klienti nejčastěji zmiňovali dopady v oblasti stabilizace rodinných vztahů, podporu při abstinenci a vzdělání v způsobech bezpečného užívání, důležité pro ně bylo to, že „na to nejsou sami“.

Největší objem podpory se týkal období před opuštěním výkonu trestu (VT):

Podporovaný účastník odcházel obvykle s jasnou vizí „s výstupním plánem, kde bude bydlet, jaké kroky a v jakém pořadí učiní po výkonu trestu, kde a o jaké pracovní místo se bude ucházet,

⁷ Součástí projektových aktivit byla také evaluace, evaluační zpráva je cenným zdrojem informací i pro naše evaluační šetření. Tato evaluace byla pojata více procesně, je škoda, že nebyly evaluační aktivity zaměřeny více dopadově. To by pomohlo lepšímu sledování přínosů projektových aktivit, obhájení účelnosti vynaložených prostředků i prezentaci vlastních aktivit vzhledem k veřejnosti.

případně s předvyplněnými formuláři pro evidenci na ÚP, osobním plánem jak se vypořádá s dluhy, případně kde a jakým způsobem zažádá o oddlužení“ (Tomčík, 2021, s. 13).

Při realizaci projektu se objevily problémy spojené s návazností podpory i po propuštění z VT: „Podle odhadu sociálního pracovníka projektu stálo o jakýkoliv kontakt se členy projektového týmu po ukončení výkonu trestu kolem 20 % spolupracujících klientů“ (Tomčík, 2021, s. 20).

„Zatímco na území nápravného zařízení přinesla spolupráce klientům alespoň nějaké reálné (jednoznačně uchopitelné) zjištěné výhody, po ukončení trestu tomu tak nebylo. Podpora, kterou projekt nabízel, byla primárně orientována na kultivaci „měkkých“ dovedností klientů (osobnostní rozvoj, získání základních sociálních kompetencí, změna motivace apod.)“ (Tomčík, 2021, s. 20).

V budoucnu je vhodné tuto formu podpory kombinovat s podporou v oblastech, které jsou pro klienty po propuštění nejpalčivější (bydlení, zaměstnání a konsolidace osobních financí).

„Projektů zásadně chyběly programy podporovaného zaměstnání (projekt toto řešil mimochodem předáváním kontaktů na jednotlivé zaměstnavatele z osobních adresářů pracovníků projektu – Orlen, Slévárna Litvínov, Herkul, Eouromont, Údržba zeleně Louny, Teplice). Dále chyběla možnost získat rekvalifikaci již ve výkonu trestu“ (pracovník služby).

Navzdory zmíněným nedostatkům většina klientů získala zaměstnání po opuštění VT. „Všichni klienti našli nějaké bydlení, nikdo nešel na ulici“ (pracovník služby). Každý klient s individuálním plánem měl také zmapovanou výši dluhů, více jak polovina klientů během výkonu trestu pracovala a splácela dluhy. „Osoby s dluhy do výše 500 tis. měli rozjednanu buď insolvenční, nebo splátky). Osoby s dluhem nad 500 tis. Nejevily o své dluhy zájem“ (pracovník služby).

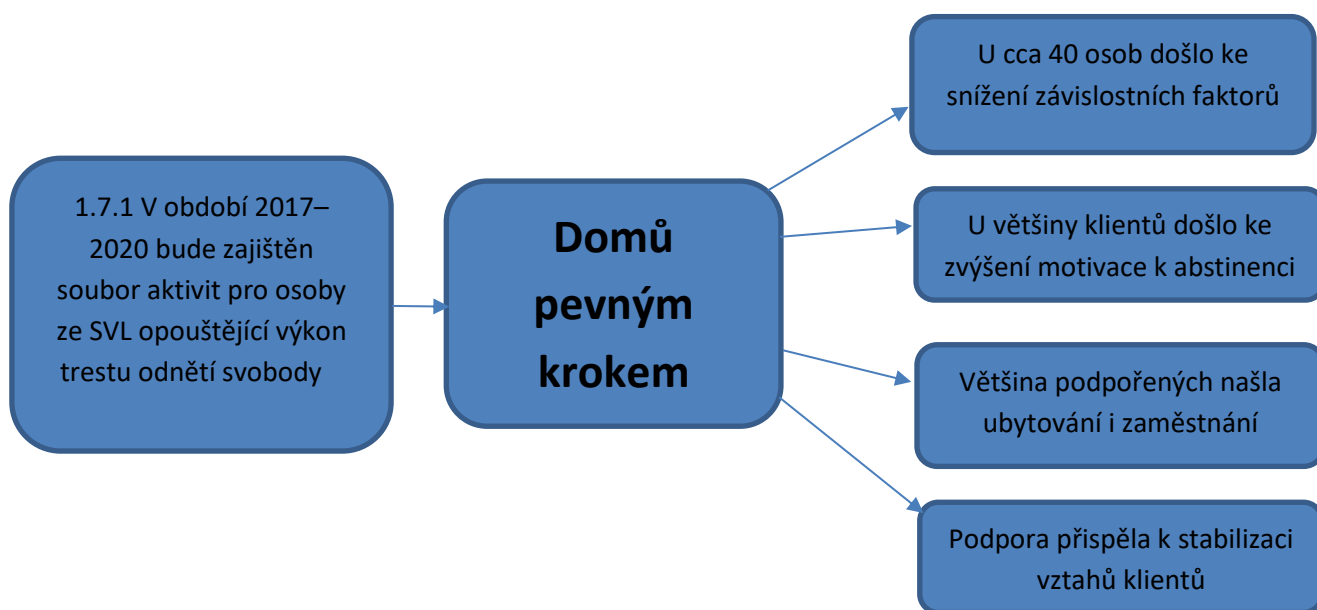
Kazuistika ilustrující mechanismus dopadu projektových aktivit:

Stanislav 42 let. Drogy začal užívat ve svých 16 letech. Jeho primární drogou je heroin, který užíval v některých obdobích i denně. Jeho sekundární drogou jsou benzodiazepiny, pervitin, marihuana/hašiš. Závislost má vysokou souvislost s trestnou činností (krádeže). Již absolvoval jednu léčbu, po níž následovala devítiměsíční abstinence. Standa hledá způsob jak přestat cítit osamělost a vztek, který má sám na sebe.

Během VT se Standa plně zapojoval do projektových aktivit, využíval podporu individuální i skupinovou. Intenzivně pracoval s terapeutickým týmem na zvládnutí své drogové závislosti a využíval podporu k obnovení komunikace s prarodiči. Během podpory se

podařilo zvýšit jeho motivaci k abstinenci a řádnému životu. Podařilo se získat náhled na svou životní situaci a zlepšit kontrolu emocí. Podpora nakonec přispěla k tomu, že byl Standa přijat do komunity po opuštění VT (pracovník služby).

Schéma 3: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Domů pevným krokem)

Bez dluhů se žije lépe

Díky tomuto projektu OP Z⁸ byla vytvořena protidluhová poradna ve „Stovkách“. Projekt realizovala obecně prospěšná společnost **Naděje – M.** Poradenství se nezaměřovalo výhradně na dluhy, ale celkově na konsolidaci finanční situace, nastavení rodinného hospodaření, podpora se týkala i oblasti zaměstnání, bydlení, vzdělávání, vztahů, zdraví aj. „Důležitou součástí pomoci jsou i doprovody jednotlivých účastníků projektu na úřady a na schůzky s věřiteli případně do NNO či do navazujících institucí“ (Mostecké listy, 2018).

Projekt byl realizován od ledna 2018 do prosince 2020. Stanovené cíle byly splněny. SPSZ stanovil cíl podpoření 350 osob, projekt nakonec podpořil 357 osob (z nich cca u poloviny byly zaznamenány pozitivní dopady). Hlavní dopady projektových aktivit:

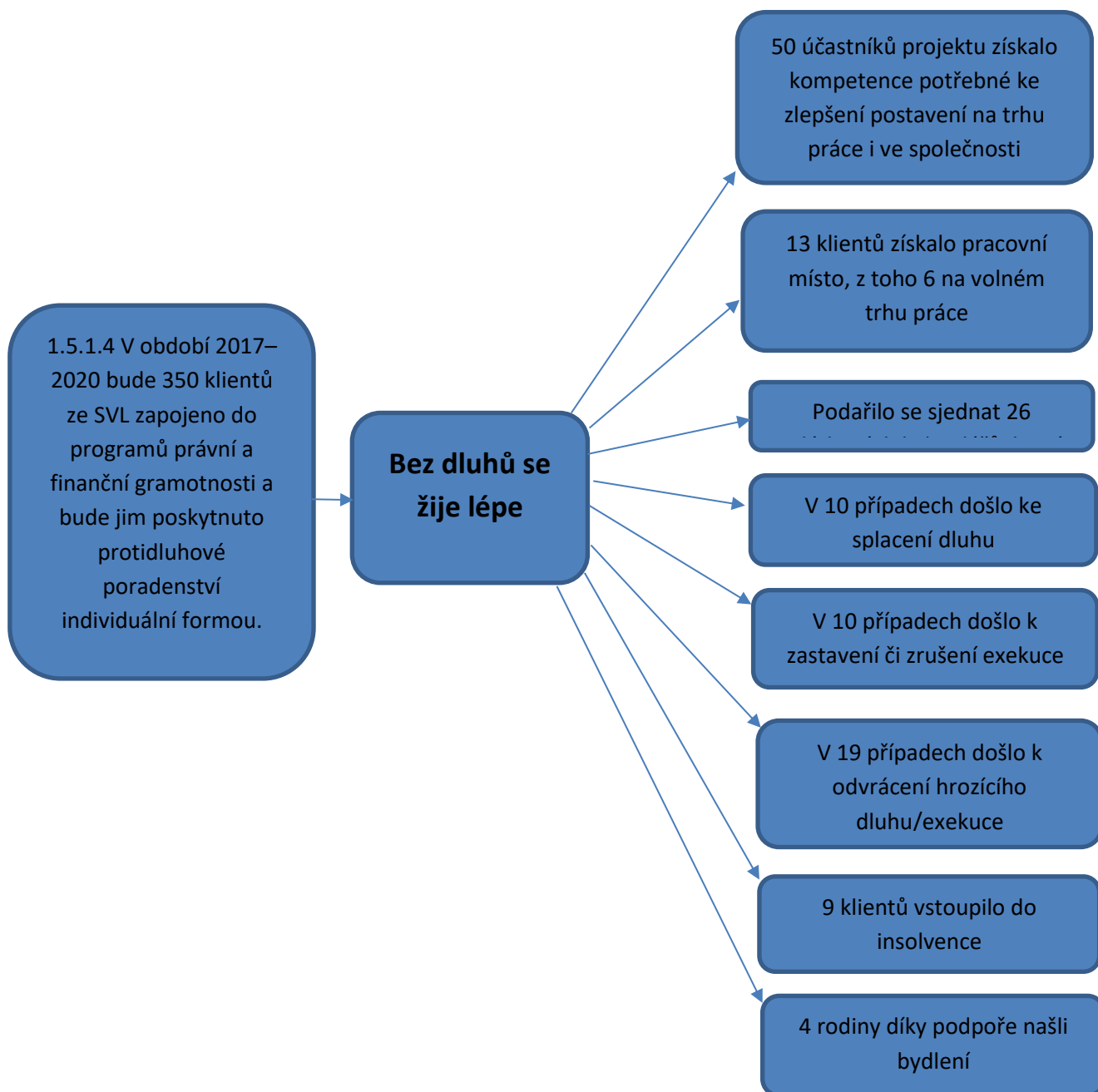
- 50 účastníků projektu získalo kompetence potřebné ke zlepšení postavení na trhu práce i ve společnosti
- 13 klientů získalo pracovní místo, z toho 6 na volném trhu práce
- 9 klientů vstoupilo do insolvence
- V 19 případech došlo k odvrácení hrozícího dluhu/exekuce
- V 10 případech došlo k zastavení či zrušení exekuce
- Podařilo se sjednat 26 splátkových kalendářů, které byly také plněny
- V 10 případech došlo ke splacení dluhu
- Projektové aktivity měly dopad ale i na bydlení klientů – 4 rodiny díky podpoře našli bydlení

Klíčovými dopady projektových aktivit jsou: zvýšení právní a finanční gramotnosti klientů, nastavení splátkových kalendářů a stabilizace rodinného hospodaření, snížení a v některých případech i splacení dluhu. S tím pak mnohdy souvisí to, že si klient udržel své bydlení.

K dalším dopadům projektových aktivit patří zvýšení informovanosti veřejnosti. Projektové aktivity byly vhodným způsobem prezentovány veřejnosti – o aktivitách se díky tomu dozvěděly stovky lidí (např. skrze web a 5 článků v místních periodících), další formou komunikace byly letáky, kterých bylo distribuováno 3 200 (Kalčíková, 2020, s. 6).

⁸ Bez dluhů se žije lépe – dluhová poradna ve Stovkách – Naděje M. o.p.s. (CZ.03.2.60/0.0/0.0/16_052/0007520).

Schéma 4: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Bez dluhů se žije lépe)

Rozšíření charitních služeb

Projekt realizovala Oblastní charita Most (termín realizace: 1. 1. 2018 - 31. 12. 2020).⁹ Cílem projektu bylo: „Pomocí zvýšené kapacity sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a terénních programů se nám u vybraných rodin a osob podaří zastavit prohlubování sociálního vyloučení v Mosteckých lokalitách a zahájíme cestu k jejich následné integraci“ (web ESIF). V rámci „projektu se rozšířila kapacita o 4 pracovní úvazky, 2 pracovníci pracují v terénních programech a 2 pracovníci v sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi“ (Mostecké listy, 2018). Další aktivitou projektu bylo tréninkové místo v humanitárním šatníku, ale také podpora rodičů v porozvodové situaci, kdy pracovníci pomáhali s asistovaným stykem či s asistovaným předáním dítěte. Vzhledem k rozdílnému charakteru hlavních aktivity projektu je budeme nyní analyzovat jednotlivě.

Rozšíření SAS

Díky projektu bylo možné vytvořit kontaktní místo SAS v Chanově, OCHM si pro tyto účely pronajala prostor v místní ZŠ. Projekt reagoval na potřeby identifikované ve VA (2016, s. 21), podle ní tyto služby pokrývaly jen cca 12 % rodin s dětmi, které pobíraly dávky v hmotné nouzi.

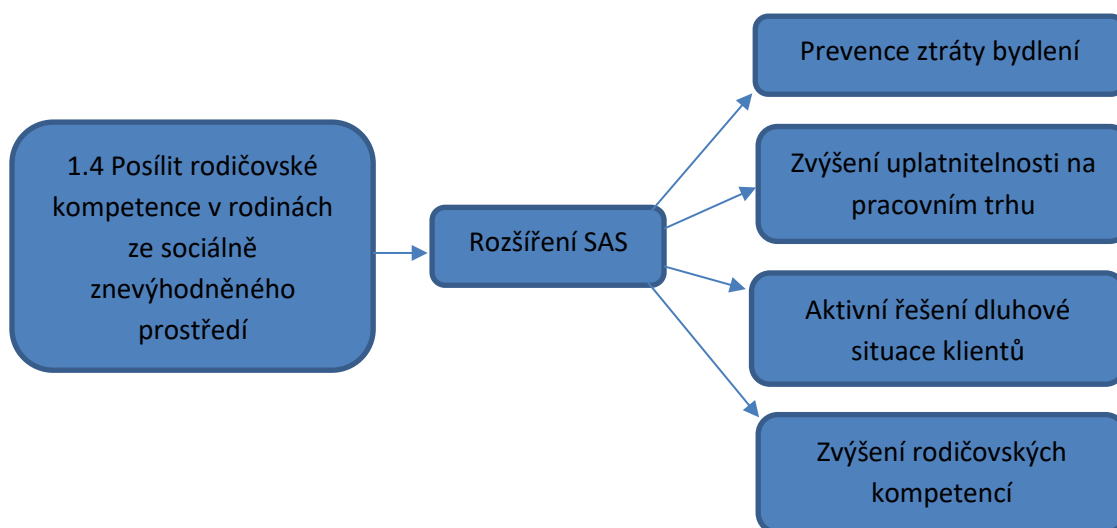
Projekt výrazně přispěl k navýšení kapacit SAS Rozmarýnek. Tato služba měla v roce 2016 celkem 90 uživatelů a v roce 2019 již 149. Hlavní činnosti SAS jsou výchovné, vzdělávací a aktivizační. Podle respondentů evaluačního šetření se zavedená služba v Chanově osvědčila, po skončení projektu však nastaly problémy s její udržitelností. Nepodařilo se získat prostředky na pokračování služby a služba ani nebyla zařazena do krajské sítě sociálních služeb. Podařilo se dohodnout výrazné snížení nájmu a organizaci se daří udržet chod služby v minimalistické variantě.

Projektová evaluace se zaměřila na 15 rodin, které zkoumala i několik měsíců po ukončení spolupráce se službou. S časovým odstupem byly zjištěny dopady zejména v podobě zvýšení kompetencí potřebných při uplatnění na trhu práce. Deset rodičů získalo zaměstnání a pět zvýšilo své pracovní kompetence díky rekvalifikaci. Zaměstnaní klienti nejlépe hodnotí to, že mají více peněz, že lépe uspokojí potřeby svých dětí a mají nějaký řád (Šramota, 2020, s. 30). U většiny klientů také došlo k zlepšení kvality bydlení. Významné

⁹ Oblastní charita v Mostě provozuje: nízkoprahové denní centrum, terénní programy, protidluhové poradenství, sociální poradnu, NZDM Sovička, SAS Rozmarýnek, pečovatelskou službu, terénní osobní asistenci aj.

dopady měla služba také na oblast dluhů (všichni zkoumaní klienti měli na počátku spolupráce dluhy). Naprosto zásadním dopadem bylo, že „všichni participanti začali platit dluhy na nájemném a zároveň začali pravidelně platit celé nájemné“ (Šramota, 2020, s. 36). Služba tedy výrazně přispěla k prevenci ztráty bydlení. Klienti ale také zaznamenaly zlepšení v podobě lepší docházky dětí do školy, lepší spolupráci s úřady atp. (Šramota, 2020, s. 39). K zásadním dopadům došlo také v oblasti vztahů (klidnější děti, méně hádek aj.) a zvýšení rodičovských kompetencí (např. zvýšení důrazu na školní docházku dětí, zvýšení zájmu o prospěch dětí a jejich volnočasové aktivity).

Schéma 5: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Rozšíření SAS)

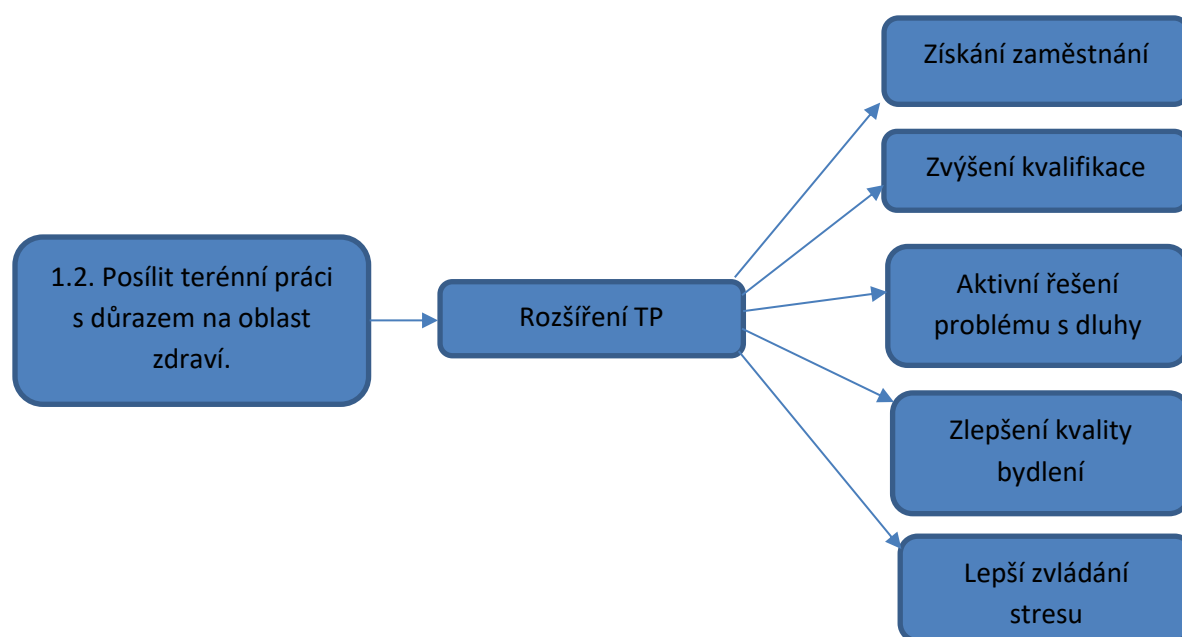
Rozšíření terénní práce

Díky projektu byla rozšířena terénní práce (TP) v tzv. Stovkách o 2 úvazky. Hlavním cílem služby byla pomoc při uplatňování práv a zájmů klientů. Pomoc při řešení problémů s bydlením, zaměstnáním, dluhy, vztahy atp. Kapacity terénního programu se daří i díky projektu navyšovat. Mezi lety 2016 a 2017 byla kapacita navýšena téměř dvakrát (2016 – 123 podpořených osob; 2019 – 223 podpořených osob).

Projektová evaluace se zaměřila detailněji na 17 osob, které zkoumala i několik měsíců po ukončení spolupráce. Významný dopad rozšíření TP spočíval v tom, že byli zachyceni i ti, kteří by jinak pomoc nevyhledali, nebo by ji vyhledali později, když už by byly jejich problémy rozvinutější. TP tedy přispívá k včasnému zachycení problémů, což může být v některých případech zásadní (např. dluhy). Výhodou je také to, že TP umožňuje intervenovat v prostředí, kde klient žije. Podstatným dopadem TP je pomoc při hledání zaměstnání, předání kontaktů na další služby aj.

Účastníci projektu nejvíce ocenili to, že se naučili vytvořit životopis, získali znalosti jak hledat práci, zlepšili si kompetence při jednání se zaměstnavateli, naučili se jednat se zaměstnavateli (Šramota, 2020, s. 8). Mnozí z nich díky podpoře absolvovali rekvalifikaci a 11 ze zkoumaných 17 dokonce získalo zaměstnání (Šramota, 2020, s. 9). Participantů též oceňovali lepší zvládnání stresu. K dalším dopadům TP patří stabilizace bydlení (předcházení opakovanému stěhování, případně stěhování do vhodnějšího bydlení). Dopadem TP je také to, že klienti začali řešit své dluhy a snižovat dluhovou zátěž (Šramota, 2020).

Schéma 6: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Rozšíření TP)

Asistovaný styk

Další aktivitou projektu byla podpora rodičů v porozvodové situaci, kdy nabízela asistovaný kontakt či asistované předání dítěte mezi rodiči za přítomnosti pracovníka. Aktivita se ukázala jako velice potřebná a z evaluačního šetření vyplývá, že se postupně dařilo vést páry k samostatnému předávání dětí, upravování vzájemných vztahů a organizaci výchovy. Služba uzavřela celkem 24 zakázek s klienty, 13 z nich bylo ukončeno s tím, že již rodiče zvládají předávání dětí (Šramota, 2020, s. 63).

Evaluační šetření spočívalo ve vytvoření tří případových studií. Dopady byly identifikovány v oblasti zvýšení rodičovských kompetencí, zlepšení vztahů v rodině a celkově prostředí pro zdravější vývoj dítěte. Podle pracovníka služby je zásadním dopadem zkompetentnění párů: „většina z nich nás už po čase nepotřebovala“ (pracovník OCHM).

Schéma 7: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Asistovaný styk)

Tréninkové pracovní místo

Poslední aktivitou projektu bylo tréninkové pracovní místo, zřízené v humanitárním šatníku. Hlavním dopadem projektu bylo zajištění pracovní příležitosti pro podpořené osoby, získání pracovních zkušeností a nových pracovních kompetencí. Podpora se týkala 3 osob, které setrvaly na tréninkovém pracovním místě více než 6 měsíců.

„Evaluace tréninkového pracovního místa prokázala, že projekt zásadním způsobem napomohl participantům zvýšit různé kompetence potřebné pro uplatnění na trhu práce. Například práce jim dává smysl, naučili se opětovně docházet do práce, naučili se skloubit práci a mimo pracovní aktivity, umí si organizovat práci, komunikovat s klienty, vést šatník, zvládat administrativu a také všichni 3 participanté měli plán, že si najdou další zaměstnání“ (Šramota, 2020, s. 64-65).

Zjištěné dopady se týkaly též zvýšení motivace, schopností si organizovat čas a skloubit práci s péčí o děti nebo blízkou osobu.

Schéma 8: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Tréninkové pracovní místo)

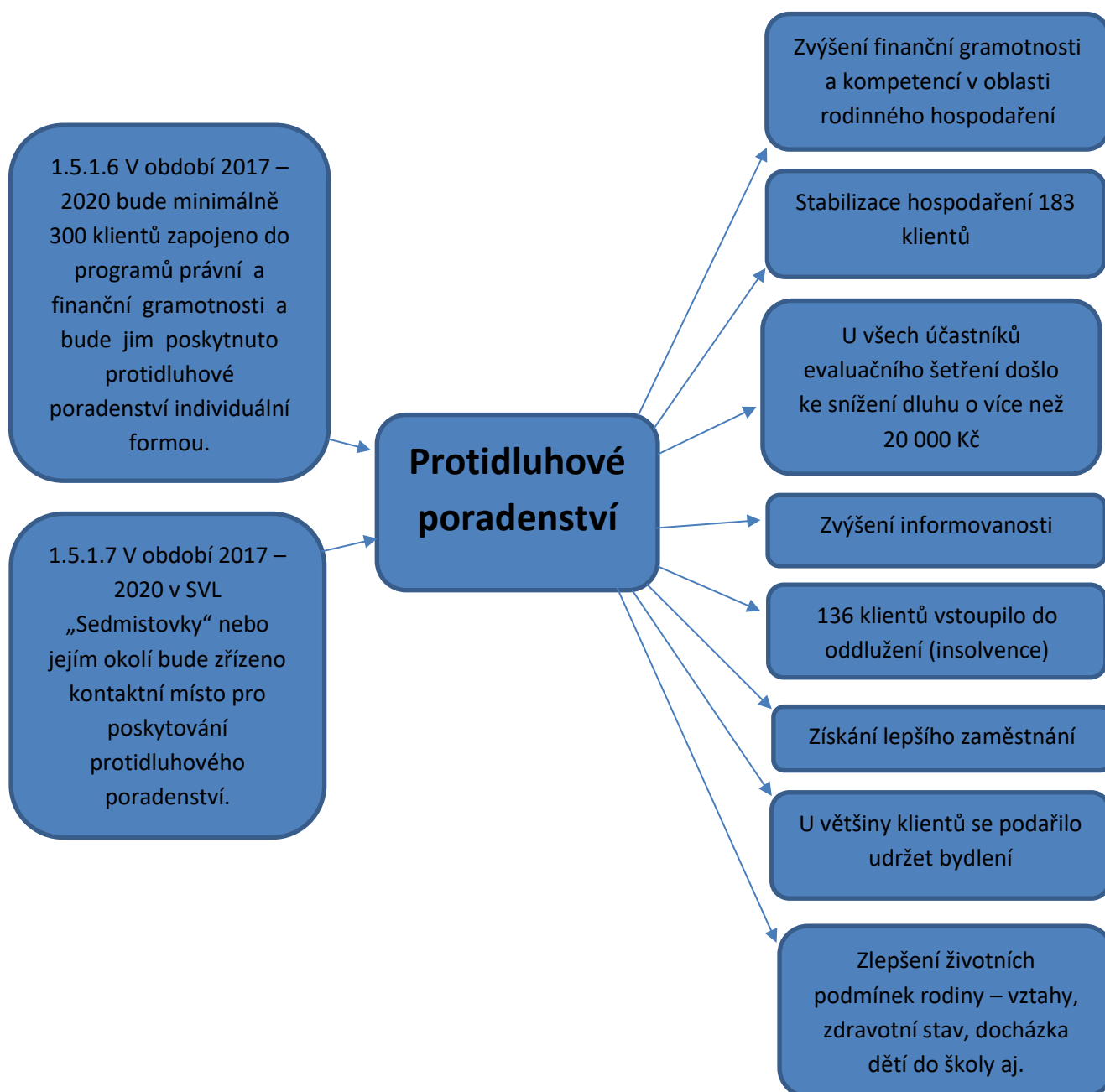
Protidluhové poradenství v Mostě

Projekt na protidluhové poradenství realizovala Oblastní charita Most v rámci sociální poradny v tzv. Sedmistovkách. Služby poskytovaly 2 poradci a nejčastěji řešili exekuce a problémy s tím spojené (splátkové kalendáře, jednání s věřiteli apod.). Poradna získala akreditaci pro podávání insolvenčních návrhů, v řadě případů pak spolupracuje s externí právníčkou. Aktivita se podařilo udržet jen z části, pracovnice v organizaci zůstávají, ale jsou přeřazeny na jinou pozici, kde se mohou dílčím způsobem věnovat i dluhům.

Celkově bylo podpořeno 356 osob. U více než poloviny klientů se podařilo zlepšit jejich finanční situaci (183 osob). Díky podpoře vstoupilo 136 osob do insolvence, což několik respondentů evaluačního šetření označilo za velký úspěch. Projekt také zahrnoval osvětové aktivity, v jejichž rámci se 68 osob zúčastnilo přednášek.

Evaluační šetření se zaměřilo na 37 osob, které byly dotazovány 10-12 měsíců po skončení spolupráce. Všichni participanti vstoupili do insolvence. „Všech 37 participantů uvedlo, že se snížily jejich dluhy.“ U všech respondentů došlo ke snížení dluhu o více než 20 000 Kč (Šramota, 2021, s. 7). Většina respondentů navíc deklaruje, že je schopná ušetřit několik stovek měsíčně pro případ potřeby. Insolvence se ukazuje také jako účinná motivace k legální práci. Z evaluace vyplynulo, že podstatná část participantů (31) má stálé zaměstnání, které jim umožňuje pokračovat v insolvenčním plnění. 2 participanti přišli o své stálé zaměstnání, a to v souvislosti s epidemiologickou situací v ČR. 3 participanti mají jiné příjmy, které jim umožňují být v insolvenčním řízení, a to starobní důchod či příspěvky pěstounské péče. 1 participant se k otázce nevyjádřil (Šramota, 2021, s. 9). Od vstupu do insolvence se navíc většině respondentů podařilo zvýšit svoje příjmy. Respondenti významně pociťují změnu v oblasti snížení stresu.

Schéma 9: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Protidluhové poradenství)

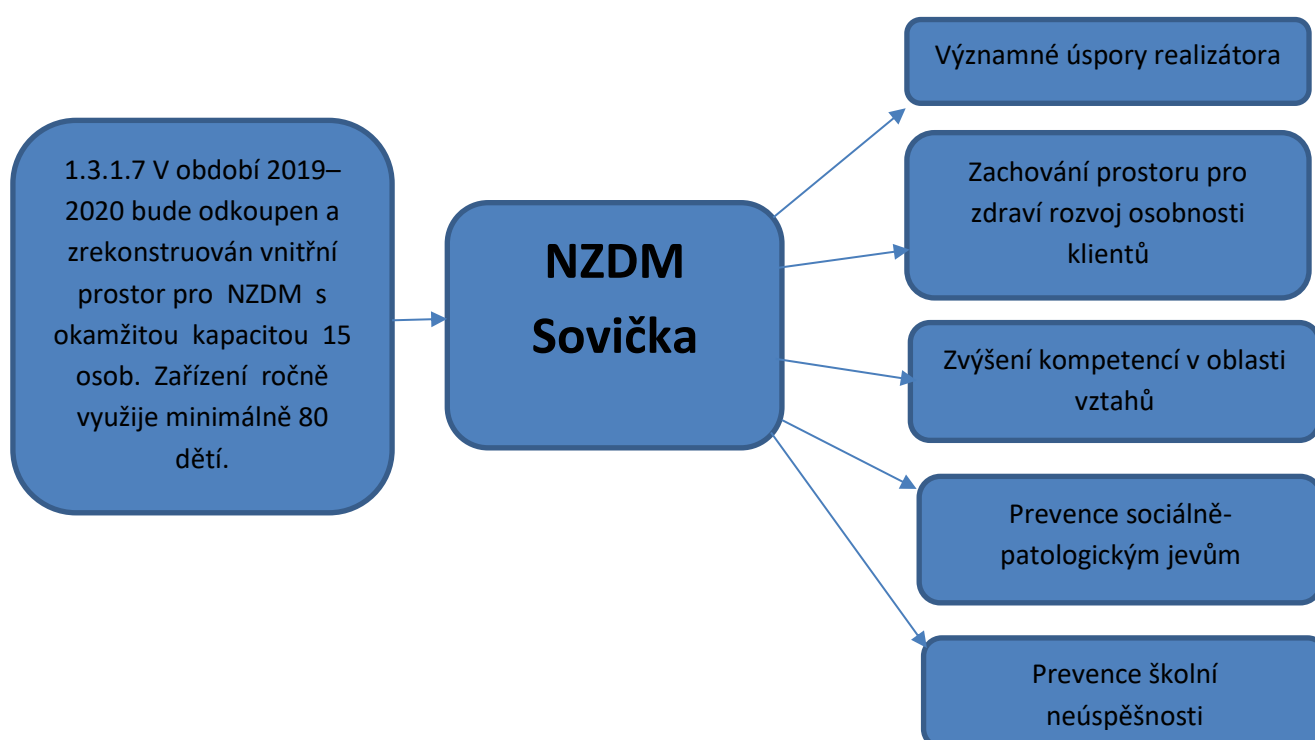

NZDM Sovička

Dalším opatřením, které se podařilo realizovat díky projektu ESIF je odkoupení a rekonstrukce NZDM Sovička. Šlo o projekt IROP, díky kterému OCHM ušetří ročně cca 200 000 Kč ročně na nájmu. Díky této úspoře organizace může financovat další služby a podporovat množství klientů, kteří byly podporováni v rámci ukončených projektů.

Služby NZDM využije více než 100 uživatelů ročně, indikátor úspěšného splnění byl tedy splněn. Důležitým dopadem NZDM je to, že poskytuje dětem od 7 do 15 let prostředí pro zdravý rozvoj osobnosti. Díky aktivitám NZDM se učí děti vhodným způsobem trávit svůj volný čas. Aktivity NZDM pomáhají klientům také pracovat na svých vztazích, funguje jako prevence sociálně patologických jevů, prevence školní neúspěšnosti a rozvíjí jejich dovednosti v mnoha oblastech.

Schéma 10: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (NZDM Sovička)

Souhrn plnění priorit kapitoly Rodina, zdraví a volný čas

Kapitola *Rodina, zdraví a volný čas* zahrnuje také oblast dluhů. Většina opatření se přitom týká rozvoje sociálních služeb. Nyní se pokusíme stručně shrnout plnění priorit této kapitoly. SPSZ si v této kapitole stanovil 7 priorit:

- **Zmírnit rizika závislostního chování a způsobu života u osob ze SVL**

Problémy spojené se závislostním chováním jsou v Mostě značně rozšířené. Hlavním aktérem je v tomto ohledu Most k naději, který pokrývá tuto problematiku poměrně komplexně (preventivní programy, harm reduction, poradenství pro rodiny, terénní práce, individuální i skupinové terapie aj.). Aktivity zaměřené na tuto problematiku probíhaly převážně mimo KPSVL. Do budoucna by aktéři uvítaly vznik pobytového zařízení typu komunity. Dále by mohla být větší pozornost věnována prevenci a práci s ohroženou mládeží, např. s využitím streetworku.

- **Posílit terénní práci s důrazem na oblast zdraví**

Posílení terénní práce se podařilo, ale po skončení projektů se nepodařilo navýšené kapacity zachovat v plném rozsahu. Podle respondentů jde přitom terénní práce stále poddimenzovaná. Poměrně dobře je pokryta terénní práce zaměřena na drogovou problematiku, ale v jiných oblastech je pokrytí nedostatečné.

Oblast zdraví je v souvislosti se sociálním vyloučením velice významná. Se sociálním vyloučením je spojena celá řada zdravotních rizik (problémem je nezdravé prostředí, nezdravý životní styl, větší výskyt závislostí, horší dostupnost zdravotní péče aj.). Pokud jde o oblast zdraví, došlo během trvání LP jen k dílčím pokrokům a je zde značný potenciál rozvoje. Problémovou oblastí je pomezí zdravotních a sociálních služeb, zejména ve vztahu k psychiatrii. Aktivity LP znamenaly pro tuto oblast jen mírné zlepšení díky rozšíření terénní práce, která se dílčím způsobem věnuje i oblasti zdraví. K mírnému navýšování kapacit dochází také v rámci aktivit organizace Most k naději, toto navýšení však nelze spojit s aktivitami LP.

- **Zajistit zdravý osobnostní vývoj dětí a mládeže v SVL a efektivní trávení volného času**

Členové LP se na tuto oblast dlouhodobě soustředí, funguje zde 5 NZDM. V Mostě je velké množství institucí, které se věnují volnočasovým aktivitám dětí a mladých lidí. Řada z nich je dostupná i pro děti ze sociálně slabých rodin. Aktivity LP v tomto směru přispěly zejména díky projektu IROP, díky němuž byl rekonstruován NZDM Sovička. K rozvoji v této oblasti přispěly aktivity SAS, ale také aktivity vzešlé z projektů OP VVV – v rámci jednoho velkého projektu bylo prostřednictvím kroužků podpořeno cca 800 žáků za rok (Mostecké listy, 2021). V tomto směru představuje velkou ztrátu zmařená realizace velkého projektu OP VVV (důvod: předčasné ukončení spolupráce s ASZ). Větší důraz by měl být kladen na to, aby byl dostatek volnočasových aktivit, kde tráví volný čas děti z minority i majority. V tomto ohledu je nedostatek příležitostí pro trávení volného času, včetně zázemí pro jejich realizaci.

- **Posílit rodičovské kompetence v rodinách ze sociálně znevýhodněného prostředí**

Pokud jde o posilování rodičovských kompetencí, k značným pokrokům přispělo zejména rozšíření SAS, ale také terénních programů a aktivit zaměřených na asistovaný styk. Z hlediska aktivit LP se velice osvědčila služba SAS zřízená v Chanově, po skončení projektu se ji bohužel podařilo udržet jen ve značně omezeném rozsahu. Zaměření na rodičovské kompetence se věnují i další organizace a instituce – např. Most k naději, který pracuje jak s rodiči závislých, tak se závislými, kteří jsou rodiče. Vzhledem k vysoké míře migrace rodin a množství rodin v krizi je třeba v Mostě dále posilovat služby zaměřené na práci s rodinou.

- **Zmírnění dopadu zadluženosti**

V tomto směru došlo k zásadním posunům, díky vytvoření dvou dluhových poraden, které ale měly po skončení projektů problém s udržitelností (OCHM a Naděje-M). Snížení kapacit naštěstí z části nahradila jiná poradna, která vznikla díky projektu OP Z (mimo KPSVL) – realizátorem je organizace K srdci klíč (financování je zajištěno do poloviny roku 2022). Důležitým aktérem je v tomto směru také Diakonie ČCE, která se dluhům věnuje v rámci občanské poradny. Vzhledem k vysoké míře zadlužení v Mostě jsou kapacity stále nedostatečné a bylo by třeba je více propojit s terénními programy, aby docházelo k včasnému zachytu dlužníků. V Mostě je totiž stále velké množství osob s vícečetnými exekucemi, které dluhy s odborníkem neřeší. Rozšíření TP je tedy zásadní, protože dluhy bývají často skryté, lidé se za svou situaci stydí, problém odsouvají, nevědí jak řešit svou situaci, nebo nedůvěřují

tomu, že jim někdo v této situaci může pomoci. O latenci daného problému svědčí také to, že v Mostě je 11 384 osob v exekuci (což je více než 20 % obyvatel). Realizovanými aktivitami bylo však podpořeno jen několik stovek osob. Vzletem k dynamickým proměnám v dané oblasti zůstává také značný potenciál v oblasti vzdělávání pracovníků, kteří se setkávají s tématem dluhů. Potenciál rozvoje je i v oblasti vzdělávání a osvěty veřejnosti.

Díky realizovaným opatřením SPSZ se zlepšila včasná podpora dlužníků a jejich aktivní vyhledávání. Dále byla zajištěna větší kapacita dluhového poradenství a podpory při hospodaření. Klientům byla poskytována kvalitnější podpora při splácení dluhů, sjednávání splátkových kalendářů, ale také při oddlužení či zastavování nelegálních exekucí. Díky aktivitám ASZ se též dařilo zlepšovat odbornost místních aktérů v dluhové problematice.

LP udělalo pokrok i pokud jde o prevenci dluhů. Hlavní prevencí dluhů je totiž zvyšování schopností a možností zajistit si dostatečný příjem osoby/rodiny. V tomto směru pomáhala celá řada služeb, které pomáhají klientů získat zaměstnání. Řada realizovaných opatření směřovala k posílení finanční gramotnosti, která pomáhá nepropadat se do dluhové pasti. Pozitivní ohlas měly také akce, které organizovala ASZ a byly zaměřeny zejména na vzdělávání místních aktérů v dluhové tématice.

Kromě aktivit LP měly vliv na oblast dluhů i významné externí vlivy. V průběhu realizace pozitivně přispělo výrazné snížení nezaměstnanosti, které umožnilo zlepšení hospodaření lidí ohrožených sociálním vyloučením. Kladný vliv měly také legislativní změny, díky nimž se snížil práh pro vstup do insolvence (novela z r. 2019), pomohlo také nedávné zvýšení nezabavitelného minima (r. 2020) atp. Pozitivní změny nastaly také díky osvětě a změně legislativy týkající se ochrany spotřebitelů (prodejní akce, podomní prodej, tzv. šmejdi). Pomohla také novelizace zákona o spotřebitelském úvěru (regulace nebankovních poskytovatelů půjček). Zásadním nedostatkem je nedořešení otázky zákona o sociálním/dostupném bydlení, který by umožnil snadnější boj s obchodníky s chudobou.

- **Posílit oblast práce s rodinou a jednotlivcem v krizi**

Podpoře rodin se v Mostě věnuje množství organizací, působí zde čtyři sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Dále je zde několik mateřských center. Aktivity LP v tomto směru přispěly zejména k posílení kapacit SAS a terénní práce, po skončení projektů se bohužel podařilo udržet jen část navýšených kapacit. Tématu se věnoval ale i projekt Domů pevným krokem, s rodinami závislých pracujících i v Mostu k naději, za zmínku stojí i aktivita zaměřená na asistovaný styk. V oblasti bydlení rodin významně přispělo vytvoření nového azylového domu pro rodiny s dětmi. Vzhledem k množství rodin v nouzi a významné migraci

obyvatel lze považovat terénní práci i práci SAS považovat za nezbytnou a kapacitně nedostatečnou. Pokud jde o podporu jednotlivců v krizi, přispěly svým dílem i další projekty KPSVL a celá řada aktivit mimo KPSVL.

- **Zajistit proces sociálního začleňování po návratu z výkonu trestu odnětí svobody**

V této oblasti se podařilo rozvinout služby Mostu k naději, který se dlouhodobě věnuje práci s osobami ve VT a po jejich propuštění. Díky projektu OP Z (Domů pevným krokem), vznikla 3 nová pracovní místa a bylo podpořeno 80 osob opouštějících VT. Aktivity projektu se podařilo udržet jen z části. Aktivity tohoto druhu jsou stále potřebné, zvláště pokud jde o podporu v oblasti zaměstnání a bydlení osob opouštějících VT.

Stručně k dopadům v ostatních oblastech

Podrobněji jsme analyzovali dopady v oblasti rodiny, zdraví, volného času a dluhů. Na tomto místě bychom se rádi stručně vyjádřili i k dopadům dalších realizovaných aktivit. Významné dopady se týkaly zejména oblasti bydlení. K určitým pokrokům došlo i v oblasti bezpečnosti (APK) a zaměstnanosti.

- **Bydlení**

Aktivity LP zásadním způsobem přispěly k důkladnému prozkoumání situace v oblasti bydlení, včetně migračních toků, vlastnických struktur a možností rozvoje. Hlavním problémem je v tomto směru to, že město disponuje malým bytovým fondem, jeho možnosti ovlivnit problémy v této oblasti jsou značně omezené. Obec se i přesto snaží rozvíjet sociální bydlení – jde ale jen o jednotky bytů, což je žalostně málo vzhledem k tomu, že obyvatel v bytové nouzi jsou tisíce.

Od roku 2019 se město snaží uplatňovat model **Housing First** a rozvíjí spolupráci se soukromými vlastníky bytů (v tomto směru navazuje na projekt *Pilotního ověření realizace sociálního bydlení*). Projekt zaměřený na prosazování modelu Housing First vznikl mimo procesy LP a způsob spolupráce se soukromými vlastníky bytů v Mostě se ukázal celorepublikově jako příklad dobré praxe. Město se také inspiruje dobrou praxí některých obcí v regionu, které odkupují byty od soukromých majitelů.

Při magistrátu vzniklo (nezávisle na aktivitách LP) také **Kontaktní centrum pro bydlení**, které bylo otevřeno v srpnu 2020.

„Posláním Kontaktního centra pro bydlení je vytvořit jednotné centrální informační místo pro oblast bydlení na území města Mostu, a zabezpečit tak efektivní a koordinovanou podporu osobám v bytové nouzi tak, aby se jejich bytová nouze neprohlubovala a byla co nejdříve vyřešena,“ vysvětlila náměstkyně primátora Markéta Stará (Mostecké listy, 2020).

Místní aktéři by uvítali, aby se rozšířily aktivity tohoto centra – „schází nám centrum pro bydlení, které by pracovalo i s SVJ (resp. 6). Potřeba by byla např. právní pomoc a pomoc při nastavení pravidel fungování.

Dlouhodobým problémem regionu jsou někteří majitelé bytů, s nimiž je složitá komunikace. Takovým příkladem je Stavební bytové družstvo Krušnohor, které v Ústeckém kraji spravuje přes 20 000 bytů. Bývalý předseda družstva je známý svými rasistickými výroky (Vokurka, 2021) a spory o vedení družstva řešil i soud. V poslední době se ale podle některých respondentů komunikace s družstvem zlepšila.

Z hlediska aktivit LP je důležitou oblastí také krizové bydlení. Z hlediska respondentů je velkým úspěchem vytvoření nového **azylového domu pro rodiny s dětmi**, které bylo financováno z projektu OP Z (v rámci KPSVL - realizátorem je organizace K srdci klíč). V rámci tohoto projektu bylo celkově podpořeno 72 osob, z toho 42 mužů (a z nich 9 samoživitelů) a 30 žen. Bydlení díky službě získalo 81 dětí. S klienty byly sjednávány individuální plány, které se dařilo plnit cca z 63%. Díky podpoře 14 osob získalo zaměstnání a 11 rodinám se dařilo držet vyrovnaný rozpočet. Služba přispívá také ke zlepšení rodičovských kompetencí. 20 rodinám se podařilo po ukončení podpory získat vlastní bydlení (11 rodin se odstěhovalo k někomu z rodiny). Pouze 6 rodin odešlo do jiné sociální služby, nebo na ubytovnu. Pro udržitelnost služby je zásadní, že se jí podařilo začlenit do základní sítě sociálních služeb.

Dalším úspěchem je rekonstrukce azylového domu pro muže, který provozuje také K srdci klíč (financováno díky projektu IROP). Přes to, že aktivity LP přispěly k navýšení kapacit krizového bydlení, jeho kapacita v Mostě je stále nedostatečná, zvláště pokud jde o vícečetné rodiny. Respondenti zmiňovali nutnost větší kapacity bydlení ve všech stupních bydlení, včetně krizového.

Z hlediska aktivit LP bylo naprosto zásadní to, jak se jednotliví aktéři stavěli k problémům spojeným se sídlištěm **Chanov**.¹⁰ Jde o etnicky segregovanou a sociálně vyloučenou lokalitu,

¹⁰ Silnou stránkou počátku spolupráce v KPSVL byla kvalitní vstupní analýza, která důsledně zmapovala oblast bydlení včetně migračních toků. VA poukázala na zásadní problémy uvnitř Mostu a odhalila, že jádrem problému v Mostě není Chanov (resp. 2).

kteřá se v posledních desetiletích postupně vylidňuje. V Chanově bylo během spolupráce s ASZ realizováno množství úspěšných projektů, podařilo se například rekonstruovat některé bytové domy s využitím místních občanů, funguje zde výborně hodnocená ZŠ a NZDM.

Asi do roku 2019 se dařilo hledat kompromisní řešení, která zohledňovala rozdílné pohledy zainteresovaných aktérů. Během roku 2019 se přestalo dařit hledání společné řeči. Obec nejdříve podporovala rekonstrukci panelových domů, později prosazovala výstavbu kontejnerového bydlení v Chanově. Oproti tomu navrhovala ASZ zavádění opatření podporujících obyvatele Chanova, kteří stojí o to bydlet mimo segregovanou lokalitu. Zde je citace, která ilustruje vizi, kterou prosazovala ASZ:

„Za ideální řešení považujeme postupný útlum sídliště, který bude realizován v dlouhodobém horizontu a se zohledněním potřeb místních obyvatel. Obyvatelům by následně bylo poskytnuto dlouhodobé nájemní bydlení v bytech standardní kvality v nesegregované lokalitě“ (David Beňák, ředitel ASZ - ASZ, 2019).

Komunikaci o tomto problému také komplikovaly blížící se krajské volby a zpočátku nejednoznačná komunikace ASZ. Jeden z respondentů to popsal slovy, že se obě strany přestaly slyšet (resp. 6). V tomto konfliktu se zrcadlí dlouhodobé společenské napětí, které je v Mostě přítomné. Jeden z respondentů to popsal následovně: „Lidé souhlasí s tím, že město dotuje ‚rezervaci Chanov‘ a tím drží uličníky a chuligány mimo slušný občany“ (resp. 7).

Účelem této evaluační zprávy není tento spor rozsoudit, není to ostatně v jejích možnostech. Pokud by v budoucnu nastala situace, že by město Most obnovovalo spolupráci s ASZ, bylo by patrně třeba hned na začátku stanovit jasné podmínky spolupráce, které by zajistily, aby byla realizovaná jen taková opatření, která vzejdou z konsenzu zainteresovaných aktérů. Bylo by třeba detailně analyzovat procesy, které vedly k rozvázání spolupráce. Situace byla ovlivněna také malými možnostmi ASZ ovlivňovat procesy v obci, s níž spolupracuje. Za zmínku snad také stojí to, že kontejnerové bydlení v Chanově dosud stále nevzniklo, byl sice schválený projekt, ale kvůli navýšení ceny se nyní uvažuje o jiné variantě.

- **Bezpečnost**

Oblasti bezpečnosti byla v SPSZ věnována adekvátní pozornost, většina aktivit však proběhla mimo KPSVL. Hlavním aktérem je pro tuto oblast Městská policie, v rámci níž působí i asistenti prevence kriminality. Městská policie organizuje celou řadu preventivních programů, které jsou respondenty kladně hodnoceny (např. dětské tábory). Dalším klíčovým aktérem pro tuto oblast je organizace *Most k naději*, která se věnuje především drogové problematice. V rámci KPSVL tato organizace realizovala projekt *Domů pevným krokem*, díky kterému byly

rozvinuty služby pro osoby opouštějící VT. Aktivity LP také přispěly k tomu, že je oblast bezpečnosti lépe prozkoumaná. Obec pravidelně provádí analýzy pocitu bezpečí, které jsou následně využity při plánování dalších opatření. S přispěním ASZ se daří prohloubit znalost skrze výzkumy a analýzy bezpečnosti.

Asistenti prevence kriminality

Asistenti prevence kriminality (APK) působí v Mostě od r. 2015. Do roku 2020 bylo jejich financování pokryto z projektu KPSVL a projektu ITI. Cílem projektů bylo zajištění bezpečnosti, zefektivnění prevence kriminality, ale také podpora zaměstnávání místních obyvatel. Na oba projekty navázal další projekt financovaný z ITI. „V Mostě byl 1. 1. 2021 zahájen nový projekt, v rámci kterého je zaměstnáno 8 asistentů prevence kriminality na 21 měsíců do září roku 2023“ (web Města). Vzhledem k velikosti města a rozsahu deprivovaných lokalit by mohlo v Mostě působit i více APK. Na pozicích APK došlo během projektu k větší fluktuaci, na pozicích se vystřídal 16 osob (k 31. 10. 2019).

APK se podílí na prevenci kriminality v obci, přispívají k ochraně a bezpečnosti osob a majetku. Dále provádí dohled nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích v obci. Při své činnosti je asistent podřízen konkrétnímu strážníkovi – mentorovi. Součástí jejich aktivit je též budování důvěry mezi sociálně vyloučenými občany a občany z majority, plní tedy také roli mediátorů. K dalším dopadům patří lepší informovanost občanů a předcházení sociálně patologickým jevům. APK přispívají k zvyšování pocitu bezpečí, ale také zlepšení komunikace institucí s občany a celkové zlepšení soužití v obci.

Respondenti evaluačního šetření hodnotili činnost asistentů pozitivně.

„Více než polovina z 350 respondentů hodnotí přítomnost asistentů prevence kriminality v ulicích velmi pozitivně nebo spíše pozitivně. Ještě výrazně pozitivněji pak hodnotili asistenty prevence respondenti, kteří uvedli, že žijí v jedné ze sociálně vyloučených lokalit. Že se cítí bezpečněji, když potkávají hlídky asistentů prevence kriminality, uvedlo 68 % z nich“ (výsledky dotazníkového šetření – Loucká, 2020).

- **Zaměstnanost**

Díky aktivitám LP byla realizována řada opatření zaměřených na oblast zaměstnanosti. Respondenti evaluačního šetření oceňovali to, že se podařilo úspěšně realizovat řadu projektů využívajících odpovědné zadávání veřejných zakázek. Město Most začalo využívat tento

nástroj již více než před deseti lety a šlo o oceňovanou praxi. „Za průkopníka v tomto směru můžeme považovat město Most, které má podmínku zapracovanou jak do strategického plánu sociálního začleňování, tak do interní směrnice města, a v praxi ji u zakázek vyhovujícího charakteru uplatňuje“ (Melková, 2016, s. 92-93).

Na „to sociálně odpovědné zadávání se tvářili nejdřív podezřívavě a skepticky, ale nakonec se nám podařilo je přesvědčit, ať to pilotně zkusí na ty zakázky v Chanově, a dělají to dodnes“ (resp. 1).

„Firmy musely na zakázkách zaměstnat aspoň 10% dlouhodobě nezaměstnaných z celkového počtu pracovníků na zakázce; nešlo jim ale nařídít, že musejí být z Mostu, přesto to pro ně bylo výhodné, neboť jsme jim domluvili předvýběr takových potenciálních zaměstnanců s úřadem práce a s NNO, které s klienty pracovaly a znaly je; z prvních 7 takto zaměstnaných osob si firmy nechaly 6 z nich i po skončení zakázky, jak s nimi byly spokojené; mělo to obrovské úspěchy“ (resp. 1).

Jak již bylo zmíněno, dopady do oblasti zaměstnanosti byly registrovány i u opatření a projektů, které byly realizovány v rámci jiných kapitol. Vývoj v této oblasti také významně ovlivnila ekonomická konjunktura a snižování nezaměstnanosti na celorepublikové úrovni. Velká poptávka po pracovní síle a zvýšení nezabavitelné částky přispělo k lepší zaměstnatelnosti dlouhodobě nezaměstnaných. Zásadně se rozšířily také možnosti uplatnění Romů na volném trhu práce.

Nyní se blíže podíváme na 2 projekty, které byly realizovány v rámci KPSVL a vzešly z příslušné kapitoly SPSZ. Oba byly hodnoceny respondenty kladně a oba bohužel nemají po skončení své pokračování.

Dokážu to

Projekt „*Dokážu to*“ byl realizován organizací *Naděje - M* a zaměřoval se na podporu uplatnitelnosti na trhu práce. V rámci projektu byla vytvořena poradna, kde bylo poskytováno pracovní poradenství, klienti získávali řadu dovedností a znalostí potřebných pro uplatnění na trhu práce. Šlo o komplexní individuální práci s klienty, včetně komunikace se zaměstnavateli. Díky tomu si 32 účastníků našlo a následně udrželo práci.

Celkově služba podpořila 178 osob, které díky tomu zlepšily své postavení na trhu práce (Kalčíková, 2021, s. 8). Klienti si díky podpoře zlepšili komunikační schopnosti a dokáží se lépe orientovat na trhu práce. Dalším dopadem je zvýšení finanční a právní gramotnosti.

Projektové aktivity tedy také zasahovaly do oblasti dluhů, které jsou častou překážkou pro vstup na legální trh práce.

Evaluační šetření, které proběhlo v rámci projektových aktivit, zjistilo, že 80 % účastníků považovalo podporu za užitečnou. Nejčastěji účastníci zmiňovali tyto dopady (Kalčíková, 2021, s. 26):

- Umím se lépe orientovat na trhu práce, v nabídkách pracovních míst a možnostech vzdělávání či zvýšení kvalifikace.
- Naučil/a jsem se využívat různé možnosti vyhledávání pracovních míst.
- Vím, jak se připravit na pohovor se zaměstnavatelem.

Tréninková pracovní místa Most

Projekt Tréninková pracovní místa realizovala organizace K srdci klíč. Projekt přispěl ke zvýšení pracovních kompetencí a uplatnitelnosti na volném trhu práce. Vytvoření tréninkových pracovních míst přispělo k tomu, že 12 osob získalo práci na volném trhu práce a udrželo si ji déle než 6 měsíců.

Celkově bylo projektovými aktivitami podpořeno 93 osob a z nich 40 získalo zaměstnání na dohodu o provedení činnosti. „18 podpořených osob se podařilo dále posunout na volný trh práce, přičemž 12 dále pokračovalo v pracovním poměru půl roku po skončení podpory projektu“ (Betáková, 2021, s. 29).

6.2 Naplňování cílů KPSVL

Příprava SPSZ a následná podpora při realizaci aktivit a opatření je základním a klíčovým východiskem KPSVL, proto v rámci evaluace SPSZ hodnotíme také naplňování cílů KPSVL, které jsou v Metodice KPSVL definovány jako „zajištění *adresnosti, koordinace, konzistence a synergie* místních opatření sociální integrace založených na lokálních potřebách, která budou realizována prostřednictvím specifického mechanismu financování z prostředků ESIF“.¹¹

Na základě cílů KPSVL se následující část evaluační zprávy zaměří na ověření, zda a do jaké míry realizace definovaných opatření splňuje očekávané parametry – *adresnost, koordinace, konzistence, synergie*. K nim přidáváme také *udržitelnost* jako parametr, který je podmínkou pro dlouhodobé naplňování cílů KPSVL. V této kapitole se soustředíme na dopady na úrovni realizovaných opatření, v příští kapitole blíže zhodnotíme dopady na kvalitu spolupráce při realizaci opatření SPSZ.

Přínosy spolupráce s ASZ oceňují mnozí aktéři, ale tyto přínosy jsou patrné i ze srovnání výchozího stavu, jak ho zaznamenala analytická část SPSZ či vstupní analýza (ASZ, 2016). Velké množství osob získalo díky realizovaným opatřením zaměstnání, mnohem většímu počtu osob bylo poskytnuto dluhové poradenství, díky novému azylovému domu je větší kapacita krizového bydlení pro rodiny s dětmi, díky rozšíření terénních programů je podpora „blíže lidem“. Realizované projekty přispěly k navýšení kapacit širokého spektra služeb, některé kapacity se sice po skončení projektů nepodařilo udržet, ale celkově dochází ke zlepšení.

Díky aktivitám LP vznikly desítky pracovních míst, podařilo se dosáhnout zásadního pokroku při rozvoji sociálních služeb a byla zavedena zcela nová opatření (vznikl například Azylový dům pro rodiny s dětmi). Stávající služby byly navíc většinou posíleny, problém však nastal při udržení některých z nich. Díky aktivitám LP byla podpora sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených osob v Mostě individualizovanější a komplexnější, rozšířilo se spektrum forem podpory a zvýšila se kapacita stávajících forem podpory.

„Za období tříleté spolupráce se celkem vyčerpalo 133 439 675 Kč z různých dotačních titulů. Za pomoci evropských dotačních titulů došlo k posílení v Mostě tolik potřebné terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách, byla spuštěna řada služeb pro rodiny s dětmi, navýšila se kapacita protidluhových poraden nebo došlo k vybudování azylového domu pro rodiny s dětmi.

¹¹ **Adresnost**, tj. jestli intervence probíhá v místech s koncentrovanými problémy; **koordinace**, tj. jestli jsou aktivity realizované v jednotlivých oblastech dobře koordinovány; **konzistence**, tj. jestli kapacita intervence odpovídá místním potřebám; **synergie**, tj. jestli na úrovni konečných příjemců (sociálně vyloučených obyvatel nebo domácností) jsou propojeny aktivity z různých tematických oblastí.

Několik projektů se zacílilo na tréninková pracovní místa a zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných“ (Markéta Stará, náměstkyně primátora - Vydrová, 2019a).

6.2.1 Adresnost a relevance

V této kapitole se budeme věnovat adresnosti (či relevanci) intervence ve smyslu zacílení intervencí a koncentrace zdrojů na řešení problémů v místě jejich největšího rozsahu. Jde o to, aby intervence podporovala ty, kterým byla určena. Budeme zde posuzovat také relevanci intervencí, o které vypovídá například to, zda realizované aktivity byly v souladu s doporučeními analytických dokumentů.

Adresnost realizovaných opatření byla adekvátní. Použité zdroje byly správně zacíleny a realizovaná opatření nezapomínala ani na ty nejzranitelnější (osoby bez domova, trpící závislostmi, osoby s trestní minulostí aj.). Místní aktéři reagují na průběžná zjištění, což přispívá k lepšímu zacílení intervencí. K lepšímu zacílení realizovaných opatření přispívá také rozšíření terénních služeb, které aktivně vyhledávají lidi v tíživé životní situaci a reagují na jejich aktuální problémy. Neuspokojivá situace zůstává v oblasti bydlení.

Z evaluačního šetření vyplývá, že příprava SPSZ proběhla poměrně dobře. Jisté obtíže nastaly ve fázi realizace, protože nezanedbatelná část opatření nebyla z různých důvodů realizovaná (nedostatek kapacit místních aktérů, změny ve výzvách aj.). Nejvýrazněji se to týkalo sociálního bydlení, jeden z projektů měl za cíl vytvoření 14 sociálních bytů a nakonec byl vytvořen jen jeden. Kvůli předčasnému ukončení spolupráce se zase nepodařilo vytvořit komunitní centrum ve Stovkách a zavést komunitní práci (resp. 4).¹² V průběhu existence LP došlo k posílení kapacit místních aktérů.

Podívejme se nyní blíže na to, jestli opatření SPSZ reagovala na doporučení formulovaná ve VA (2016). Zaměříme se opět více na kapitolu *Rodina, sociální služby a dluhy*, která byla v rámci evaluačního šetření detailněji prozkoumána.

SPSZ v Mostě navazoval na kvalitní výzkumy a analýzy. Respondenti zejména zdůrazňovali vstupní analýzu z roku 2016 (ASZ, 2016). V návaznosti na SPSZ 2017-2019 bylo v Mostě realizováno množství projektových i neprojektových aktivit. SPSZ přitom navazuje na předchozí aktivity místních aktérů, ale i na předchozí fungování LP, které vzniklo již v roce 2008.

¹² Díky aktivitám LK se podařilo zorganizovat konferenci zaměřenou na komunitní rozvoj, dále byli cíleně podporováni představitelé SVJ, aktivity LP též přispěly k vytvoření projektu na revitalizaci Parku Střed.

Jedním z doporučení VA (ASZ, 2016, s. 52-53) bylo navýšení kapacity terénních programů. K navýšení díky aktivitám LP došlo, ale s koncem projektů se nepodařilo udržení nových kapacit. Potřebnost terénních programů je přitom v Mostě velice vysoká.

Další doporučení se týkalo navýšení kapacit SAS. I v tomto směru LP zaznamenalo úspěch, ale i zde po skončení projektu došlo ke snížení kapacit. Jedním z důvodů bylo, že krajská síť sociálních služeb nebyla nakloněna zařazování projektových pozic do sítě. Navýšené kapacity se podařilo udržet jen částečně.

VA (ASZ, 2016) doporučovala také realizovat projekty zaměřené na snížení nepříznivých dopadů rizikového způsobu života uživatelů drog. V tomto směru došlo k mírnému navýšování kapacit příslušných služeb, ale i přesto je jejich kapacita nedostatečná vzhledem k rozsahu řešeného problému.

Doporučení VA také směřovala k navýšení kapacit NZDM, což se podařilo mimo jiné díky rekonstrukci NZDM Sovička.

Naplnit se podařilo též doporučení, které se týkalo osob opouštějících výkon trestu odnětí svobody. K pokroku došlo zejména díky projektu Domů pevným krokem, který přispívá k eliminaci rizik delikvence a sociálního vyloučení těchto jednotlivců. Navýšené kapacity se podařilo udržet jen částečně.

Podařilo se též motivovat poskytovatele sociálních služeb k detailnějšímu zpracování statistických výstupů své práce. K naplnění tohoto doporučení přispělo zejména to, že byly do realizovaných projektů zařazeny evaluační aktivity. Tuto praxi bychom mohli označit za příklad dobré praxe.

Velice úspěšné bylo také zásadní rozšíření dluhového poradenství, včetně bezplatného právního poradenství. K tomuto tématu proběhla také řada školení. I zde došlo po skončení projektů ke ztrátě části kapacit dluhového poradenství. Potřebnost této služby je přitom enormní, protože v Mostě se potýká s exekucemi více než 20 % obyvatel.

6.2.2 Konzistence s potřebami

Konzistence kapacity prováděných opatření s potřebami osob sociálně vyloučených a sociálním vyloučeným ohrožených je blíže evaluována v rámci evaluace dopadů opatření SPSZ v předchozích kapitolách. Nyní se více podíváme na otázku, zda rozsah intervencí odpovídá rozsahu řešených problémů.

Respondenti evaluačního šetření se shodují, že v Mostě je rozsah problémů spojených se sociálním vyloučením takový, že většina opatření svou robustností neodpovídá rozsahu

těchto problémů. V této kapitole proto zmíníme zejména ty oblasti, kde vnímají respondenti zásadní deficity.

Přes to, že došlo k navýšení kapacit krizového a sociálního bydlení, stále je v Mostě velký nedostatek dostupného bydlení. Většina respondentů se také shodla, že je nutné pro tyto účely rozšiřovat bytový fond města. Vzhledem k vysoké zadluženosti obyvatel Mostu, je potřeba dále rozšiřovat rozsah a intenzitu intervencí v této oblasti. Nedostatečné jsou stále kapacity terénních programů.¹³ Značný potenciál je v Mostě spojen s rozvojem komunitní práce. V Mostě žije velké množství rodin s širokým spektrem problémů, tyto rodiny se také často stěhují. Je zde tedy stále prostor pro rozšiřování služeb zaměřených na pomoc rodinám (např. SAS).

V této oblasti klasicky narážíme na to, že potřeby obyvatel přesahují možnosti aktérů tyto potřeby saturovat. Můžeme tedy spíše hovořit o pozitivním trendu, díky němuž je větší část sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených obyvatel podchycena a průběžně se mapují jejich potřeby.

Na tomto místě je třeba upozornit, že rozsah sociálního vyloučení se časem mění, problémy se mohou také přelévat z jedné části obce do druhé atp. Navíc se stále prohlubuje poznání ohledně rozsahu, formy a různých souvislostí sociálního vyloučení v Mostě. V tomto směru je možné konstatovat, že aktivity jednotlivých členů LP se snaží reagovat na aktuální potřeby obyvatel.

6.2.3 Koordinace

V této kapitole se zaměříme na to, jestli díky spolupráci s ASZ dochází k lepší koordinaci aktivity jednotlivých aktérů, jestli tedy aktéři nejednají izolovaně (nekoordinovaně).

Významným kladem z hlediska koordinace je to, že LP bylo poměrně organicky začleněno do komunitního plánování sociálních služeb. Koordinace aktivit LP je aktéry hodnocena kladně. Z hlediska koordinace bylo velkým přínosem samotné vytvoření SPSZ. SPSZ reagoval na dříve vytvořené analytické dokumenty a jejich doporučení.

Až na jisté výjimky byla kladně hodnocena také komunikace jednotlivých členů LP se zástupci ASZ. Dobře fungovala komunikace jednotlivých realizátorů projektů s manažerem SPSZ, případně s vedoucí odboru sociálních věcí.

¹³ Terénní programy chyběly a stále chybí (resp. 2).

Díky účasti na pracovních skupinách o sobě jednotliví účastníci lépe vědí, snadněji si předávají klienty, kteří jsou díky tomu podpořeny komplexněji a individualizovaněji. Koordinaci by výrazně prospělo větší zapojení majitelů bytů, bez nichž se těžko řeší problémy s bydlením. Prospěšné by bylo také větší zapojení samotných obyvatel, např. prostřednictvím komunitní práce.

Určitou překážkou v koordinační funkci ASZ je to, že ASZ pomáhá strategicky plánovat, pomáhá připravovat projekty, ale sama není poskytovatelem prostředků. Ve chvíli, kdy je schválen projekt, ASZ už nemá žádnou formální možnost ovlivnit nastavení realizovaného opatření.

6.2.4 Synergie na úrovni opatření

Pro potřeby synergického efektu je třeba, aby intervence probíhala ve všech tematických oblastech a aby bylo zapojeno maximum relevantních aktérů. Zároveň je nezbytné, aby aktéři konali ve vzájemné provázanosti. Jde tedy o to, jestli na úrovni konečných příjemců (sociálně vyloučených obyvatel) jsou propojeny aktivity z různých tematických oblastí.

Důležitým cílem LP byla aktivizace místních kapacit a podpora synergického efektu spolupráce všech zúčastněných. Opatření byla realizovaná ve všech oblastech, ale v oblasti bydlení v nedostatečné intenzitě. Větší množství realizovaných opatření bylo v oblasti Rodina, zdraví a volný čas. Tři projekty byly realizovány také v oblasti bydlení, ale vzhledem k rozsahu problémů by oblast vyžadovala více pozornosti. Významné intervence byly realizovány také v oblasti zaměstnanosti a bezpečnosti.

Do aktivity LP bylo také zapojeno široké spektrum aktérů, což následně podpořilo synergický efekt realizovaných opatření. V tomto směru chybělo větší zapojení majitelů bytů. Místní aktéři také realizují své aktivity ve vzájemné provázanosti a jsou většinou vhodným způsobem propojeny. Jisté výhrady v tomto směru zazněly vůči spolupráci s úřadem práce.¹⁴

Pokud jde o **provázanost aktivit jednotlivých aktérů**, došlo díky aktivitám LP k určitým pokrokům. Setkávání na pracovních skupinách přispělo k navázání vztahů a zlepšení komunikace mezi aktéry. Jednotliví aktéři jsou lépe informováni o svých aktivitách a jejich klienty díky tomu snáze a cíleněji odkazují na další služby. Pozitivním příkladem je například spolupráce SAS a OSPOD.

¹⁴ Problémem jsou bariéry na straně úřadu práce, komunikace se SD Krušnohor a komunikace s politickou reprezentací (resp. 4).

6.2.5 Udržitelnost

Udržitelnost aktivit LP a realizovaných opatření vzešlých ze SPSZ je v Mostě značně ovlivněná uzavřeností krajské sítě sociálních služeb a předčasným ukončením spolupráce města s ASZ.

Aktéři vyvíjeli značnou snahu o zajištění návazného financování realizovaných opatření, přesto se to u několika z nich nepodařilo. K udržitelnosti přispívají silné a stabilní neziskové organizace, dobře fungující odbor sociálních věcí a kvalitní komunitní plánování sociálních služeb. Mezi neziskovými organizacemi již je řada aktérů, kteří jsou schopni si prostředky na realizovaná opatření obstarat poměrně samostatně a svoje aktivity umí obhájit. Celý proces sociální inkluze je komplikován společenským napětím v Mostě, které ve svých rozhodnutích výrazně zohledňuje i místní politici.

Zásadní problémy nastaly v r. 2019, kdy eskalovaly spory kolem kontejnerového bydlení a rozdílných vizí ohledně sídliště Chanov. V té době se připravovaly dva strategické dokumenty, které měly výrazně přispět k udržitelnosti realizovaných opatření SPSZ. Ukončení spolupráce s ASZ bylo spojeno s tím, že místní aktéři přišli o možnost čerpat desítky milionů korun.

6.3 Spolupráce aktérů a ASZ

Tato kapitola detailněji popíše přínosy spolupráce s ASZ pro samotné lokální partnerství. V předchozích kapitolách jsme se více zaměřovali na dopady na osoby sociálně vyloučené a ohrožené sociálním vyloučením, kteří jsou však pro ASZ sekundární cílovou skupinou (ASZ na ně nemá přímý vliv – pouze zprostředkovaný). Primární cílovou skupinou (CS) jsou pro ASZ institucionální aktéři, s kterými přímo pracuje, a na které má přímý vliv. Kritéria hodnocení partnerství odvozujeme zejména z *metodiky KPSVL*. V této kapitole se tedy budeme věnovat **dopadům na úrovni aktérů**, využijeme přitom některá z kritérií již zmíněná kritérií užitá v minulé kapitole.

Obec spolupracovala s ASZ již od roku 2008. Vznikem LP přispěl ke zkvalitnění strategického plánování v Mostě a zavádění systémových změn (např. zavedení prostupného bydlení a sociálně odpovědné zadávání veřejných zakázek – resp. 1).

Mezi lety 2012 a 2016 byla spolupráce utlumena. Intenzivní spolupráce byla obnovena v roce 2016 vstupem do KPSVL. Při znovunavázání spolupráce hrálo velkou roli to, že předchozí spolupráce byla vnímána místními aktéry velice pozitivně. Během první fáze spolupráce byla realizována řada úspěšných projektů, ASZ přispěla k přenosu dobrých praxí

a zavádění inovativních opatření. Nyní se budeme ale soustředit zejména na období od r. 2016.

Koordinace

Aktivity LP byly v Mostě koordinovány adekvátně až do roku 2019, kdy se objevily problémy, které se nepodařilo překonat. Změnou v oblasti koordinace sociálního začleňování bylo v Mostě samotné *vytvoření LP*. LP poměrně dobře zmapovalo rozsah sociálního vyloučení a analyzovalo potřeby obyvatel i institucionálních aktérů. Zapojení aktéři získali nové kompetence v oblasti strategického plánování a koordinovaného multidisciplinárního přístupu. Jednotliví aktéři o sobě díky aktivitám LP více vědí, učili se strategicky plánovat a na realizaci některých opatření spolupracovali.¹⁵ Zásadní podíl na úspěších LP mají neziskové organizace, které obstarávají odborný i finanční kapitál, jenž je využíván ve prospěch občanů. NNO se aktivně se zapojují do relevantních platforem a samostatně realizují velké projekty.

Pracovní skupiny: Bydlení, Zaměstnanost, Vzdělávání, Bezpečnost a Rodina, zdraví a volný čas. V roce 2019 byla aktivita PS větší z důvodu přípravy dvou strategických dokumentů (TAP). Po zániku LP je do určité míry přenesená agenda na platformu komunitního plánování sociálních služeb, kde působí pracovní skupina: *Osoby a rodiny v krizi a prevence sociálního vyloučení*. Další funkční platformou je ITI. Díky vzájemnému setkávání jsou aktéři lépe propojeni, vyměňují si zkušenosti a efektivněji komunikují.

Spolupráce s ASZ byla poznamenána personální nestabilitou spojenou s odchodem ředitele ASZ (2015) – v této době odchází i lokální konzultant (LK) v Mostě. Tato diskontinuita byla pro místní aktéry náročná, protože byla za léta spolupráce vybudována důvěra. Přichází další LK, který po roce a půl odchází na pozici metodika a začínají zde působit 2 lokální konzultantky, které zde působily až do konce spolupráce.

Pro koordinaci sociálního začleňování mělo velký význam samotné *zavedení pozic*, které tuto koordinaci měly zajišťovat (LK, konzultant inkluzivního vzdělávání a manažer SPSZ). V tomto ohledu lze konstatovat, že tyto pozice se dařilo obsazovat kvalifikovanými odborníky. V závěrečné fázi LP v Mostě působily dvě lokální konzultantky (v součtu šlo o jeden celý úvazek), které si rozdělily oblasti působnosti. Tento model se ukázal jako přínosný.

Díky vytvoření LP v Mostě se podařilo zlepšit koordinaci aktivit zaměřených na problematiku sociálního vyloučení. Setkávání pracovních skupin podpořilo komunikaci jednotlivých aktérů a vytvořilo podmínky k prohloubení jejich spolupráce. Aktéři získali nové

¹⁵ V rámci SAS, pracovního poradenství, dluhového poradenství aj.

zkušenosti s podáváním projektů, učí se obhájit svoje aktivity a obstarat si prostředky na jejich realizaci.

K pozitivním stránkám spolupráce patřilo to, že spolupráce obou LK s manažerkou SPSZ byla kvalitní. Společně aktivizovaly místní aktéry, podporovaly je v jejich činnosti a koordinovaly proces strategického plánování. Významná byla také podpora při tvorbě a realizaci projektů.

Aktivity LP přispěly k tomu, aby byla oblast sociálního vyloučení lépe prozkoumána. Podařilo se též zapojit široké spektrum aktérů, kteří díky zapojení lépe spolupracovali a komunikovali. Některé klíčové aktéry se ale nepodařilo dostatečně zapojit (např. majitele bytů).

Synergie

Procesu strategického plánování předcházely kvalitní analýzy a samotný proces přípravy SPSZ probíhal poměrně participativně. Zapojila se většina relevantních aktérů z Mostu. Respondenti by uvítali větší zapojení soukromého sektoru, majitelů bytů a také samotných obyvatel SVL. Aktéři si též postupně osvojovali principy multidisciplinární spolupráce a učili se strategicky plánovat a obstarávat si prostředky na realizaci naplánovaných opatření. Synergickému efektu velice prospívá to, že komunitní plánování v Mostě je živou platformou strategického plánování.

Působení synergického efektu bylo v minulosti narušováno v situacích, kdy stoupalo v Mostě společenské napětí. Zejména před volbami nastává složitá situace i pro poskytovatele služeb, zvyšuje se počet stížností obyvatel, častější je i verbální napadání klientů služby, celkově se zvyšuje společenské napětí. Během spolupráce s ASZ se dokonce v Mostě objevili billboardy s nápisy: "Vystavíme vesnici pro lůzu."

Udržitelnost

Udržitelnost aktivit LP byla negativně ovlivněna předčasným ukončením spolupráce mezi ASZ a městem Most. V tomto složitém období příliš neprosperovala uzavřenost krajské sítě sociálních služeb. Zárukou zachování principů multidisciplinární spolupráce a strategického plánování je naopak kvalitní komunitní plánování sociálních služeb¹⁶ a odhodlání NNO dále rozvíjet svoje aktivity.

¹⁶ Pozitivním dopadem bylo, že „LP bylo začleněno do organizační struktury orgánů města a funguje dodnes“ (resp. 1).

Spolupráce s ASZ

Když respondenti hodnotili spolupráci s ASZ, rozdělovali ji na tři fáze. První byla cca do roku 2015, kdy odcházelo vedení ASZ a také mostecký lokální konzultant. Toto období bylo hodnoceno velice kladně, město aktivně podporovalo sociální inkluzi a inovativní řešení, opíralo se přitom o „skvělý úřednický aparát“ (resp. 1). Podle Strategického plánu rozvoje města byla v Mostě „široce rozvětvená síť sociálních služeb, dobré zastoupení kvalitních poskytovatelů sociálních služeb, dobrá spolupráce města s organizacemi v sociální sféře, péče o minority a sociálně slabé“ (SPRM, s. 28). První LK si v Mostě vybudoval dobrou pověst a měl důvěru místních aktérů. Angažoval se i v době, kdy už nebyl pracovníkem ASZ. Dobrá zkušenost s jeho působením byla jedním z důvodů obnovení spolupráce v rámci KPSVL (resp. 6).

Následující období (od r. 2016) bylo hodnoceno respondenty méně jednostranně. Místní aktéři si museli zvykat na nové pracovníky ASZ a hledali nový způsob spolupráce. Poměrně rychle se ale podařilo prvotní obtíže překonat a aktéři byli schopni hledat společnou řeč navzdory rozdílným perspektivám.¹⁷ ASZ měla hlavní úlohu v koordinaci aktivit LP, v přenosu dobrých praxí a podpoře při psaní projektů (resp. 1).

Poslední fází spolupráce s ASZ byl rok 2019 a začátek roku 2020. V té době se připravovaly nové strategické dokumenty (TAP). Došlo k zásadnímu rozchodu a zásadně se rozešly pohledy politických představitelů obce a pracovníků ASZ na to, kam se má dále ubírat proces sociální inkluze v Mostě (zejména šlo o sídliště Chanov). Obec sice deklarovala, že neplánuje navyšovat počty obyvatel v Chanově, ale zároveň plánovala realizaci kontejnerového/modulového bydlení. Problémem se zabývala i vládní zmocněnkyně pro lidská práva a neshody se řešily na různých úrovních. Společnou řeč se ale nepodařilo nalézt a spolupráce byla ukončena ze strany ASZ. Pracovníci ASZ vnímali přístup politické reprezentace jako příliš neinkluzivní a pro politickou reprezentaci byl zase přístup ASZ příliš inkluzivní. V jednom okamžiku se přestaly obě strany slyšet (resp. 6). Zaslíbené pojednání o situaci v Mostě napsal bývalý ředitel ASZ Martin Šimáček (2019).

¹⁷ Řada respondentů evaluačního šetření by v této fázi spolupráce uvítala větší angažovanost politické reprezentace obce a hlubší pochopení pro práci se zranitelnými cílovými skupinami.

Tabulka 6: Shrnutí silných a slabých stránek lokálního partnerství v Mostě

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
<ul style="list-style-type: none"> • Díky aktivitám LP bylo zavedeno široké spektrum opatření směřujících k sociální inkluzi. • Aktivity LP přispěly k rozvoji sociálních služeb: nyní pokrývají širší spektrum potřeb, osob i oblastí města, kde působí. Nejviditelnějším úspěchem je vytvoření azylového domu pro rodiny s dětmi. • Z aktivit LP vzešlo navýšení kapacit dluhového poradenství. • V obci působí silné, stabilní a zkušené neziskové organizace. • LP se mohlo opírat o kvalitně fungující odbor sociálních věcí. • LP se podařilo funkčně začlenit do dobře fungující struktury komunitního plánování sociálních služeb. 	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikace a spolupráce aktérů byla negativně poznamenána spory ohledně nastavení sociální politiky v Mostě. Spory kolem přípravy kontejnerového/modulového bydlení v Chanově vedly nakonec k rozvázání spolupráce. • Mezi pracovníky ASZ a politickou reprezentací obce se nepodařilo vytvořit atmosféru důvěry a spolupráce. • S koncem projektů a koncem spolupráce s ASZ se nepodařilo udržet řadu osvědčených aktivit (pracovní poradenství a tréninková místa, dluhovou poradnu aj.). • Ukončení spolupráce ASZ a města Most bylo spojeno se ztrátou desítek milionů korun pro místní aktéry, které mohly být využity ve prospěch občanů. • Nedostatek obecních bytů a kapacit ve všech stupních bydlení.

7 Závěr a doporučení

Evaluační šetření proběhlo prostřednictvím kvalitativního šetření, které bylo doplněno i prací s kvantitativními daty. Jednotlivá zjištění jsou výsledkem triangulace dat, což představuje křížové ověření výsledků evaluace z více zdrojů (Drlíková, 2020, s. 54).

Zásadní dopady realizovaných opatření SPSZ byly zaznamenány ve všech oblastech (kapitolách SPSZ). Realizovaná opatření zásadním způsobem přispěla k rozvoji sociálních a jiných služeb zaměřených na sociální inkluzi v Mostě. Stovky osob našly uplatnění na pracovním trhu, zvýšily kvalitu svého bydlení a začaly aktivně řešit problémy s dluhy. V době trvání KPSVL významně zasáhla aktivita LP ekonomická konjunktura spojená s výrazným snížením nezaměstnanosti.

Díky aktivitám LP byli sociálně vyloučení a sociálním vyloučením ohrožení lidé v Mostě podporováni komplexněji a tato podpora byla individualizovanější. Díky rozšíření terénních programů byla pomoc také včasější. Řada opatření byla zaměřena i na děti a mládež, díky čemuž je podpořen zdravější vývoj jejich osobnosti a rozšířeny životní perspektivy. Realizovaná opatření přispěla k rozvoji širokého spektra kompetencí podpořených osob: kompetence potřebné pro uplatnění na trhu práce, rodičovské kompetence, finanční a právní gramotnost atp.

Z evaluačního šetření vyplývá, že se nepodařilo udržet celou řadu realizovaných opatření: pracovní poradenství a tréninková pracovní místa, terénní služby, snad největší ztrátou je zrušení dvou dluhových poraden.

Realizovaná opatření pomohla všem občanům města, včetně těch nejzranitelnějších (lidé bez domova, osoby v krizi, rodiče samoživitelé aj.). Byly podpořeny osoby z majority i příslušníci etnických menšin.

Díky evaluacím, které byly součástí všech projektů KPSVL byly zmapovány hmatatelné dopady aktivit, které stojí na kvantitativních datech. Zaznamenána byla ale celá řada dopadů ilustrovaná spíše kvalitativními daty.

Aktivita LP byly od vstupu do KPSVL komplikovány rezervovaným přístupem politické reprezentace města. Pohledy ASZ a politické reprezentace města se ke konci spolupráce rozešli natolik, že došlo k předčasnému rozvázání spolupráce. Pro místní aktéry to bylo spojeno se ztrátou desítek milionů korun, které mohly přispět k udržení osvědčených aktivit a dalšímu rozvoji.

Adresnost a relevance: Realizovaná opatření správným způsobem cílila na potřeby cílové populace osob. Opatření byla vhodným způsobem nastavena tak, aby neopomíjela potřeby nejzranitelnějších obyvatel obce.

Konzistence: Rozsah opatření ve většině ohledů nedosahoval potřebné robustnosti. V současnosti je nedostatečná zejména kapacita bydlení (krizového, sociálního i dostupného standardního). Nedostatečná je také kapacita terénních služeb, dluhového poradenství, SAS aj.

Koordinace: Dlouhodobá spolupráce s ASZ přispěla ke zlepšení koordinace aktivit místních aktérů, velkou zásluhu na tom má kvalitně fungující komunitní plánování sociálních služeb a odbor sociálních věcí. Pozitivní vliv mají také zkušené NNO, které se aktivně zapojují do různých platforem plánování a mnohdy jsou schopny si samostatně obstarat prostředky na svoje aktivity.

Udržitelnost: Udržitelnost opatření pozitivně ovlivňuje usilovná snaha místních aktérů včetně pracovníků města. Hlavním negativním faktorem je z hlediska udržitelnosti předčasné ukončení spolupráce mezi ASZ a městem Most a neochota zařazovat projektové pozice do krajské sítě sociálních služeb.

Očekávání místních aktérů bylo ovlivněno dobrou zkušeností s působením ASZ mezi lety 2008 a 2013. Přípravu SPSZ klíčoví aktéři hodnotí pozitivně a podporu ASZ hodnotí jako užitečnou. Za negativum lze považovat nedostatečné zapojení klíčových aktérů v oblasti bydlení (zejména majitelé bytů).

Doporučení

- Rozšířit kapacity městského bytového fondu (pokračovat v odkupu bytů). Je třeba, aby se rozšiřovala nabídka ve všech stupních bydlení (krizového, sociálního i dostupného bydlení).
- Množství rodin s dětmi stále žije v nevyhovujícím bydlení. Je třeba se více zaměřit na podporu těchto rodin, aby děti vyrůstaly v prostředí, které je vhodnější pro zdravý rozvoj jejich osobnosti.
- Více podporovat různé formy participace CS (komunitní práce aj.). Je vhodné rozvíjet komunitní práci ve všech deprivovaných lokalitách města. Jedním z kroků by mohlo být vytvoření komunitního centra a pozice manažera komunitního rozvoje (community development manager – více viz Dvořáková, 2017, s. 6).
- Rozšiřovat možnosti chráněného a prostupného zaměstnávání.
- Rozvíjet vzdělávání v oblasti dluhů, preventivní programy a dluhové poradenství.
- Zakázat hazard – omezení hazardu je jedním z doporučení nedávno vzniklé studie (Nová, 2019, s. 753). Počet heren i zařízení klesá, ale stále jich je mnoho (cca 500 herních zařízení).
- Omezit migraci obyvatel a odliv mladých lidí z regionu, respektive podpořit návrat vysokoškoláků.
- Rozšířit terénní programy (pro dospělé i mládež).
- Rozšiřovat služby pro rodiny.
- Vzhledem k tomu, že je Most jedním z nejzatíženějších měst v ČR z hlediska sociálního vyloučení, doporučujeme vést diskusi o obnovení spolupráce s ASZ. V případně další spolupráce s ASZ by bylo třeba jasněji nastavit její podmínky. Takovou podmínkou by mohlo být to, že nebudou realizována žádná opatření, která by vedla ke zvýšení počtu obyvatel

Chanova. Hned na začátku by bylo třeba jasné vymezení oblastí spolupráce a stanovení jejich cílů.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti (2016-2019)	13
Tabulka 2: Podíl osob v exekuci.....	13
Tabulka 3: Dávky v hmotné nouzi Most	14
Tabulka 4: Rozdíl mezi 2016 a 2019	14
Tabulka 5: Plnění priorit a cílů v oblasti <i>Rodina, zdraví a volný čas</i>	22
Tabulka 6: Shrnutí silných a slabých stránek lokálního partnerství v Mostě.....	61

Seznam schémat

Schéma 1: Průběh spolupráce	16
Schéma 2: Postup při stanovování dopadů intervencí	17
Schéma 3: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Domů pevným krokem).....	32
Schéma 4: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Bez dluhů se žije lépe).....	34
Schéma 5: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Rozšíření SAS).....	36
Schéma 6: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Rozšíření TP).....	37
Schéma 7: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Asistovaný styk)	38
Schéma 8: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Tréninkové pracovní místo).....	39
Schéma 9: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (Protidluhové poradenství).....	41
Schéma 10: Cíle SPSZ, opatření/projekt a dopady (NZDM Sovička).....	42

Seznam literatury

- ASZ, 2016. *Vstupní analýza*. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/lokalita/most/>
- ASZ, 2019. *Agentura pro sociální začleňování nepodporuje rekonstrukce panelových domů v Chanově. Řešením je postupný útlum sídliště*. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/agentura-pro-socialni-zaclenovani-nepodporuje-rekonstrukce-panelovych-domu-v-chanove-remenim-je-postupny-utlum-sidliste/>
- Betáková, K. 2021. *Závěrečná pracovní zpráva: Projekt Tréninková pracovní místa Most, K srdci klíč*.
- Čada, K. et al. 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*, GAC. [online] Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/791224/Analýza+sociálně+vyloučených+lokalit+v+ČR/65125f3c-3cd9-4591-882b-fd3935458464>
- Drlíková, J. et al. 2020. *Průvodce evaluátora: Sbírka evaluačních tipů a doporučení*, NOK MMR, Praha.
- ITI Ústecko-chomutovské aglomerace (dále ÚCHA), IPRÚ 2019. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/integrovana-uzemni-investice-iti/ds-4733>

- Kalčíková, J. 2020. ZÁVĚREČNÁ EVALUAČNÍ ZPRÁVA projektu Dluhové poradenství pro osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách města Mostu ke zvýšení jejich uplatnitelnosti ve společnosti a na trhu práce „BEZ DLUHŮ SE ŽIJE LÉPE“, Naděje-M. [online] Dostupné z: https://nadeje-m.webnode.cz/_files/200051203-0930f09311/BDZL_ZEZ_122020.pdf
- Kalčíková, J. 2021. ZÁVĚREČNÁ EVALUAČNÍ ZPRÁVA projektu Program podpory ke zvýšení uplatnitelnosti ve společnosti a na trhu práce pro osoby žijící v sociálně vyloučených (deprivovaných) lokalitách města Mostu „DOKÁŽU TO“, Naděje-M. [online] Dostupné z: https://nadeje-m.webnode.cz/_files/200051219-1e0721e075/DT_ZEZ_012021.pdf
- KPSS, 2019. *IV. komunitní plán sociálních služeb a navazujících služeb pro region Mostecka 2019–2022*. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/iv-komunitni-plan-2019-2022/d-33360>
- Lang, P. a Matoušek, R. 2020. *Metodika pro posouzení míry a rozsahu sociálního vyloučení v území*. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/dokument/metodika-pro-posouzeni-miry-a-rozsahu-socialniho-vylouceni-v-uzemi/>
- Loucká, V. 2020. *Průzkum pocitu bezpečí mosteckých občanů 2019: Mostečtí obyvatelé mohou ovlivnit práci městské policie*, web SMM. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/pruzkum-pocitu-bezpeci-mosteckych-obcanu-2019-mostecti-obyvatele-mohou-ovlivnit-praci-mestske-police/d-36572>
- Melková, G. 2016. *Metodika: Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek*, ASZ.
- MONA, 2019. *Výroční zpráva 2019*. [online] Dostupné z: mona-vyrocní-zprava-2019-v2-1.pdf (mostknadeji.eu)
- Mostecké listy, 2018. *Projekty Komunitního plánu sociálních služeb*, SMM. [online] Dostupné z: <https://m.listy.mesto-most.cz/projekty-komunitniho-planu-socialnich-sluzeb/d-12486>
- Mostecké listy, 2020. *Nevíte si rady s bydlením? Poradí vám na úřadě*. [online] Dostupné z: <https://listy.mesto-most.cz/nevite-si-rady-s-bydlenim-poradi-vam-na-urade/d-14722/p2=905>
- Mostecké listy, 2021. *Aktivity projektu Podpora žáků ZŠ v Mostě*. [online] Dostupné z: <https://m.listy.mesto-most.cz/aktivity-projektu-podpora-zaku-zs-v-moste/d-15658/p2=966%2C+966%2C+951%2C+7%2C+7>
- SMM, 2017. *Místní plán inkluze SMM pro období 2017-2019*. [online] Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Mistni_plan_inkluze_Most_2017-2019.pdf
- SMM, 2018. *Strategie prevence kriminality statutárního města Mostu na období 2018 – 2021*. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/strategie-prevence-kriminality-statutarniho-mesta-mostu-na-obdobi-2018-2021/d-30399>
- SMM, 2019. *Lokální koncepce sociálního bydlení v Mostě*. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/lokalni-koncepce-socialniho-bydleni/d-32981>
- Šramota, M. J. 2020. *Zpráva z evaluace Oblastní Charita MOST 2018–2020, Rozšíření charitních služeb prevence v Most*.
- Šramota, M. J. 2021. *Evaluační zpráva 2018 – 2021: Protidluhové poradenství v Mostě, Evaluace projektu OP Z realizovaný OCHM*.
- Nová, M. 2019. *Vztahy ve městě Most s romskými spoluobčany*. In Klímová, V., Žitek, V. (eds.) XXII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 749-753.

- Dvořáková, T. 2017, *Tematický výzkum: Příčiny migrace ve „Stovkách“ (MOST)*. [online] Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Tematicky_vyzkum_Priciny_migrace_Most.pdf
- Šimáček, M. 2019. *Město Most: laboratoř přešlapů v sociálním začleňování*, Fórum sociální politiky 6/2019, s. 30-32. [online] Dostupné z: <http://socialniinkluze.cz/wp-content/uploads/2020/01/Most-FSP-XII.19.pdf>
- SPSZ, 2017. *Strategický plán sociálního začleňování města Most 2017–2019*. [online] Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/SPSZ_Most_2017-2019.pdf
- Štolfová, A. a Konečný, P. 2018. *Rukověť evaluátora. ASZ, Praha*.
- Tomčík, M. 2021. *Závěrečná evaluační zpráva projektu za roky 2018-2020: Předcházení sociálnímu vyloučení pachatelů trestných činů - „Domů pevným krokem“*. Registrační číslo: CZ.03.2.60/0.0/0.0/16_052/0007779
- Vokurka, M. 2021. *Soud v Mostě řeší urážku romské ženy, která žalovala šéfa vlivného družstva*, Mostecký deník. [online] Dostupné z: https://mostecky.denik.cz/zlociny-a-soudy/most-soud-romka-urazka-20210211.html?fbclid=IwAR1VERTrGneUWRj9uqyLB0I3_u3s7qcdJtY-chOLvVIH9UII5zL_JsC5Psk
- Vydrová, K. 2019a. *Vedení města Mostu jednalo s Agenturou pro sociální začleňování o další spolupráci*, Statutární město Most. [online] Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/napsali-o-nas-vedeni-mesta-mostu-jednalo-s-agenturou-pro-socialni-zaclenovani-o-dalsi-spolupraci/>
- Vydrová, K. 2019b. *Most navštívila vládní zmocněnkyně pro lidská práva Helena Válková. S primátorem Janem Paparegou jednala o budoucnosti Chanova*. [online] Dostupné z: <https://www.mesto-most.cz/most-navstivila-vladni-zmocnenkyne-pro-lidska-prava-helena-valkova-s-primatorem-janem-paparegou-jednala-o-budoucnosti-chanova/d-35453>